Контрольный экземпляр

СИЙЛЕ ХИЙЛА ОКТЯБРА!

Массо а мехкийн пролетареш, вовшахкхета!

Сердало

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ● КХЬАРА, 7 НОЯБРЬ, 1984 ШУ. ● № 133 (7011). Мах 3 кап.

Вай Даьхен массе а меттиге тахан декаш да «Даьккъала хилда Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 67 шу дизарІ» яха дешаш, майдашка, улицашка гІийло хьекхача цхьо эгаш. Шерашца я цІе байракхаш, дегеш гІоздаьнна цІей дездеш ба советски нах. Тахан эттара доккхагІдола цІей да советски халкъа, социалистически лагерерча цуй доттагІий, ерригача прогрессивни адамлен.

Октябрь... Дуней тІарча къахьегаш мел болча наьха дегашка дикад из дош. Октябрь беттагара хьайолленнай ткъоалагІча бІаьшерен керда зама — адамаш капитализмагара социализмага даьха зама.

Керда общество хьеча карагІа нах даьхнар, шай ерригa планаш советски халкъо Коммунистически партеца юкъ, хІаьта партин халкъа хьоагІо йолаш хилар, сийлахь-йоккхача Ленина васкеташта тешаме хилар — ерригача вай котталоний кІийле.

Доккхий социальни хувцамаш деш Советий Мехках хьахиннай массе хана дикагІа болча наха сатувсаш хинна а уж бахьан долаш ньовсам лоаттаба а

СИЙРДА ЦІЕЙ

Йола наьйсхон идеалаш шийна чулоацаш йола йоккха паччахьалле. Сийлахь-йоккха Октябрьски революци котъялеро, хьалха дІаяхача хана доллача хІамана тІехьадиса хиннача халкъашта, цу даькъе нохчийи гІалгІайи халкъашта а хьабайллаб политически, экономически, культурни дегІавахара шерра никъ. Советски Іаьдал латтача шерашка сийлахь-йоккхача эрсий а вай мехкарча кхыча а халкъашца хадданза йовкъостал дар бахьан долаш чІоагІа дегІаена промышленности юрта боахама бола республика хинна дІаэттай Нохч-ГІалгІайче. Республика заводаша, фабрикаша арахецача продукце дукха тайпаш дуней стандарташца нийсълу да, чІоагІа холуш да культура дегІаяра даьнъе республикерча хувцамаш. Из деррига а дукха советски халкъаш венарий цхьа дезал беш кхоталаьча КПСС ленински къамен политиках, дуней тІа эттара хьалхара социалистически общество хьал а яь шоай къахьегамца сийрда кхоане гергакхувлача советски наьха творчествах хьахиннар да.

Октябрь котбаьннача хана гобаькха капиталистически мехкаш а долаш социализма никъ карадьица вай цхьа мохк мара ца хиннача дуней тІа тахан бІарчча социалистически системе хьахиннай. Социализма наьнъагІа дегІадоагІаш да дукха мехкаш а халкъаш а.

Дуней тІара империализма шийна мел могар деш я адамлена йоккха Іаза тІаоттаргдола ядерни тІом наийбеш. Машара къаьстта кхераме хІама да цу даькъе США хІакарча администрацие даьца никъ. Цхьаьна бехканаш а доахаш дуней тайп-тайпарча регионашка шоай тІема новаш дІачІоагІде гІерт ВІаштІехкхийта Штаташ, къахеттел цхьадолча мехкашка духхьал агрессеш а еш. Ишта хьал дуней тІа эттача хана США империализма машаре кхерам тІаувттабеш, тІема кийчон совле шийгахьа хилийта гІерташ леладечча гІулакхашта бІара а хьежаш Іе йиш йолаш бац вай мохк, цун союзникаш. Дуней халкъашта юкъера дика гІулакхаш лоралаш кхоххам кІаьдбара а машара а хьашташ. ХІара халкъа а ерригача адамлен а хьашташ массе оагІорахьара хьаллоацаш я социализма содружество.

Берригача советски наха а сацан вай республикерча къахьегамхоша хьинар иза ца деш къахьег вай сийлахьча Даьхен экономически а обороне а низ чІоагІбара, деррига низаш тІадерзадаь КПСС XXVI съезда а цул тІехьагІа хиннача КПСС ЦК Пленумий а решенеш, укх шера а бІарччача цхьайтталагІча пятилетка а задани толаме кхочашдьара.

Къаьстта чІоагІа дегаш айденна балаш деаду тахан Октябра цІей Нохч-ГІалгІайчен къахьегамхоша. Республика промышленносто ханал хьалха, 25 октябре, кхочашдьаьй укх шера хьалхарча итт бетта продукци наькъаьнаккхарен изделей дукхагІдола тайпаш хьадарен планаш. ТІехкхоачашъяьй мехкадьатта, газ аккхара, мехкадьатта хима дукха продукташ, машинии оборудовани, кхийраш арахецара планаш. Керда техникен прогрессивни технологин балха юкъейоалар, производство дикагІа вІаштІехьъаьккхар бахьан долаш къахьегама овсарле лекхъяра задани 1 процент тІехкхоачашъяьй. 0.5 процент кІезигдаьд продукцега дІадодар. Дукхача предприятешо, масала, «Грознефть». «Оргтехника» яхача производственни объединенеша, «Промавтоматика» НПО опытни заводо, СССР 50 шу дизара цІерагІча Грозненски химзаводо, кхычар соаткерчул дикка дукхагІа арахец продукци.

Цхьан боаррамагІа а дика а болх беш я дукхагІйола тІаьхьаленни транспортни организацеш.

Къаьстта доккхий толамаш даьхад юртбоахама дукхача къахьегама коллективаша. Эттара хьалха цІераш яха йоагІерех ба ший тайпара къахьегама совгІат кийчдаь цІейна накъабаьхна Назрановски района «40 лет Октября» совхоза хьажкІаш лелаеча звенона верте латта Кодзоев Бахьаудин. ГІ. Ахриева цІерагІча «Электроинструмент» яхача завода слесарь-инструментальщик, СССР Лакхехьарча Совета депутат Халгуев ТІахІийр, малгобекски мехкдьаттахой, «Атагински», «Гвардейски» совхозий коллективаш, кхы дукха бераш.

Нохч-ГІалгІайчен къахьегамхоша деррига низаш хьинар тІадерзадаьд карара шу, цхьайтталагІча пятилетка дийлагІа шу толаме чакхдаккхара. КПСС ЦК октябрьски (1984 ш.) Пленума решенеш дІадехарашка хьежжа болх вІаштІехьбаккхара. Белгалъяь планаш тІанийца социалистически декхараш кхоачашдара мел эшар долаш да. Де дезар да партийни, паччахьалкхен, къахьегама дисциплина тоалр, йолаш йолча тароех биззаьнна пайда эцаргболаш гІулакх вІаштІехьдаккхар. Хала хете а, йолаш я тІехьаюса коллективаш, къахьегама дисциплина телхаеш, доал доацаш боахам лелабеш, кхыдола нийса доаца гІулакхаш леладеш моттигаш а.

Хьалхашка латта декхар да цу тайпарча кхоачамбоацаршца къовсам а лоаттабеш Октябра сийна кьурза яхь лаьгІ ца йолийташ дІахо яхьар.

Кремле хинна торжественни заседани

ХХ бІаьшерен эттара лоархІамегІа дола деррига социальни хувцамаш Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революцегара хьадоагІаш да. 1917 шера октябре Іаьдал шоай бе а делла, Россе къахьегамхой Ленина парте хьалхленца керда общество — Іотъамахи эксплуатацехи мукъайола, деррига къамашта народнесташа барттІайна, бохаргбоаца цхьа дезал хулаІ кхотаденна дола общество хьалхе болабеннаб.

Сийлахь - йоккхача Ленина васкеташ кхоачаш а деш, вай мохк социальни прогресса лакхача доазонашка баьнаб. Коммунистически парте хьалхленца советски халкъо толаме кхоачашду Даьхен экономически оборонни низ дІахо чІоагІбара декхараш.

Дегаш айденна болаш цІей дезде 6 ноябре съездий Кремлевски Дворецe баьхкаб столичня предприятеи хьалхалаттараш, парте, тІема, къахьегама ветеранаш, Іламани культурни деятелаш, Советски Эскара а ТІема-Форда Флота а бІухой. Подмосковья къахьегамхой вакилаш. Укказа хилар Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 67-гІча шера хетаьь къахьегамхой депутатий Московски Советен КПСС горядской комитетен торжественни заседани.

ЧІоагІа, дІаьхдаь тІовраш а тохаш, ура а гІаьтта, тІайийцар заседане дагьалоацаш хиннарашка новкъостий К. У. Черненко, Г. А. Алиев, В. И. Воротников, М. С. Горбачев, В. В. Гришин, А. А. Громыко, Г. В. Романов, М. С. Соломенцев, Н. А. Тихонов, П. Н. Демичев, В. И. Долгих, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, В. М. Чебриков, М. В. Зимянин, И. В. Капитонов, Е. К. Лигачев, Н. И. Рыжков.

Президиуме ба шишта СССР Лакхехьарча Совета Президиумен СССР Министрий Советех Председателий заместителаш, СССР Лакхехьарча Совета палатай председателаш, дукхача министерствай ведомствай кулгалхой, партийни, советски, общественни организацей вакилаш, военачальникаш, производства новаторашь.

Укказа ба — Германски коммунистически парте Председатель Герберт Мис, Люксембурга Коммунистически парте Председатель Рене Урбани, Эквадора Компарте ЦК Генеральни секретарь Рене Може Москера.

Зале — цІей дездеча баьхка доазол арахьера кхыбола тьаьшци, кхыча мехкий дипломаташ. Торжественни заседани хьайийллар Моссовете исполкома председатела В. Ф. Промыслова. Заседане довза лоацараша безаме тІайийлар Октябра наькъагІа —кхоллаьмийн машарен наькъагІа» яха доклад еш вола ра наькъагІа — кхоллаьмийн машарен наькъагІа» яха доклад еш вола КПСС ЦК Политбюро член, СССР Министрий Совета Председатела хьалхара заместитель, СССР кхыча мехкашцарча гІулакхий министр А. А. Громыко.

Докладага чІоагІа тергам тІабехийта за а дийІар, дІаьхдаь тІоараш детташ дукхаза юкъагІа яьхар.

Торжественни заседани чакхъяьлар. Зала чу дех Советски Союза Гимн.

Цул тІехьагІа хилар боккхача толаме чакхдаьнна цІейна кийчдаь концерт. Концерте бар Коммунистически партех Советски паччахьалкхен кулгалхой.

* * *

Сийлахь - йоккхача Октябрьски социалистически революце 67-гІча шера хетаьь торжественни заседанеш хилар шишта союзни республикай столицашка, мехка кхыча городашка.

(ТАСС).

* * *

Самарщийнахьа республикански театрально - концертни зале хилар Сийлахь-боккхача Октябра 67 шу дизара хетаьь торжественни заседани.

Массане чІоагІа тІовраш а тохаш заседане сийлен президиуме хержар КПСС ЦК Генеральни секретарь, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель новкъост К. У. Черненко верте вола КПСС ЦК Политбюро.

Сийлахь-боккхача Октябра 67-гІа шу дизара хьакъехьа доклад йир НГІАССР Министрий Совета председатела М. А. Керимова

Хьона, Даьхе!

СУНЖА

Сийлахь-боккхача Октябре 67 шу дизара цІейна дикача толамашца накъабехкар дукха шера социалистически яхь йоаржаь къахьийгар Сунженски района автотранспортни предприяте водителаша. 20 водитело кхоачашйир цхьайттагІча пятилетка диъ шера план. ХІаьта пассажирски автотранспорта водителаша Шатаев Шелиха, Ручицын Николая, Гуважоков Султана, Горохов Михаила, Хамзатов Аюба цхьайтталагІча пхе шера план йир.

НАЗРАНЬ

Новкъосташа кхеаш доахаш тІаийцар мельзавода хьоар доакхача цехе Боров Хизира бригада баьккха толам. Цеха бригадаша Октябра цІейна хетадаь тІайице социалистически декхараш дикагІа кхоачашдир цу коллективо. БІарча хьаийцача цІей дика белгалдаькхад мельзавода берригача болхлоша. Планел совгІа 1920 тонн хьоар, 352 тонн нийк ваьккхай цер ер шу доладелча дена.

ГРОЗНЫЙ

А. Шерипова цІерагІча мехкдьатта чекхдоахача завода линейни крепителa установне арахецача продукцех пайда эц тайп-тайпарча сферашка — автомобилаш хьаеча, металлурге, металла обработка еча, машинаш еча, мехка халкъа боахама кхыче доакъошка. Дика толамаш даьхад цу установка болхлоша — октябрь бетте план дикка процент тІехкхоачашйир.

Къахьегама хьовсаме хьалхе лелаерех ба М. Золотухин, Н. Бондарь, Н. Воронина. Къонабараш — Л. Богаевская, А. Базуркаева.

СССР ОБОРОНА МИНИСТРА ПРИКАЗ

1984 ш. 7 ноябрь № 235 г. МОСКВА

Новкъостий салтий а, матросаш а, сержанташ а старшинаш а!

Новкъостий прапорщикаш мичманаш!

Новкъостий эпсараш, инаралаш, адмиралаш!

Новкъостий Советски Герзашцарча Низий ветеранаш!

Тахан советски халкъо, Эскарен Флотен бІухоша, везаршка долча социалистически мехкий халкъаша, дерригача прогрессивни адамлено торжественно дезду Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 67 шу дизар.

Советски нах шоай сийлахьча революционни цІейна накъабаьхкаб дерригача халкъа политически а къахьегама а хьинар айденнача хьале. Болхлой классо, колхозни ахархоша, халкъа интеллигенце Коммунистически партена гонахье айхха кхотабенна а болаш, хьинаре къахьег КПСС XXVI съезда, цул тІехьагІа хиннача ЦК парте Пленумий исторически решенеш, мехка экономически а оборонни а низ дІахо чІоагІбара хьакъехьара КПСС ЦК Генеральни секретара указанеш кхоачашьяра. Парте белгалъяь социально-экономически дегІаахара ялашош толаме кхоачашъю. Халкъа вахара хьал дІахо а тоадара шерра программа чакхйоаккх. Уж декхараш кхоачашдара тІадерзаь я КПСС ЦК октябрьски (1984 ш.) Пленума решенеш а.

Берригача мехка шерра яьржай советски халкъо 1941 — 1945 шерашка хиннача Сийлахь-боккхача Даймехка тІем тІа Котало яьккха 40 шу дизара баха ца боагІара накъбахара йола социалистически яхь.

Шоаш дегІаахарга даллача деррагІа дІахьалхашкахьа ух везараншка дола социалистически мехкаш. Царна юкъера доттагІал а вІаши цхьана гІулакхаш леладелга а чІоагІлу. Социализмо долча бесса дІагойт боккъонца йолча нийсхон, социальни а экономически а прогресса общество ше йолга.

Коммунистически партей Советски правительства тІатеІа а деррагІа а чакхйоах машарен дуней халкъашта юкъе вІашин цхьаьна гІулакхаш леладарен лардаш чІоагІъяра политика. ЧІоагІа юхадетт империализма агрессивни де лерхІараш. ЦІенхашта тІехьа я герзашта доазув оттадара а уж кІезигдара а, ядерни геро дехкаре а на пІендаь юкъевоаш дІадаккхара а.

США верте латтача империалистически реакционни низий бехкагІа укх тІехьарча хана дуней тІара хьал чІоагІа чоалхане даьннад. Ядерни тІема кхерам чІоагІбеннаб. Малхбузен Европе гонна кхетаре юкъерча боабаме йола американски ракеташ оттаярах. Герзашта доазув оттадара, тІема кхерам кІеатбара, космосе милитаризаци на яйтара даькъе цхьана гІулакхаш чакхдоахаргдола барт байтара духьала я США администраци.

Цу хьаланка Коммунистически парте а Советски правительства а эшшал дола хІама ду вай мехка, вай доттагІий а союзникий а кхерамале чІоагІъяра. СССР Герзашцарча Низий тІема кийчо айяре.

Коммунизма гІулакха боарам боашаш мутІахьа болча Эскарен Флотен бІухоша тІагІертта Іомаю шоашка дІаенна тІема техника а гера а, дьатІая тІара, фегара. форда тІара товзал эргайоахаш тоаю. фийла хилар лакхду. Коммунистически парте, советски халкъа, цун Герзашцарча Низий сийлахьа революционни, тІема къахьегама традицеш ебаю Варшавски Договора юкъе дакъа лоацача эскарий бІухошца тІема цхьан мутІаре а латташ, цар фийла лораду социализмана карагІъяьнараш, моллагІча агрессора парх айнна вохавеш хІама тоха массаза а кийча ба.

Новкъостий Эскарен Флотен бІухой!

Новкъостий Советски Герзашцарча Низий ветеранаш!

Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 67 шу дизар даькъала хилда шун. ТІема а политически а кийчо еча, бІухой говзал эргалькха тоаеча, дисциплина чІоагІъеча, советски халкъа карагІдаьнна сийлахь-доккхий хІамаш, вай Даьхен паччахьаллхен хьашташ лораде массаза а кийча хулача Эскарен Флотен бІухоша дІахо а толамаш дахар лоаш ловца боаких аз!

Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 67 шу дизара сийна аз приказ ду:

Тахан, 7 ноябре, моттигерча хана 21 сахьат даьлча цІейна хетаь тиъаь иттазза йоккха топ кхоссаш артиллерийски салют лойла вай Даьхен столице гурпал-городе Москве, союзни республикай столицашка, гурпал - городашка Ленинграде, Волгограде, Одессе, Севастополе, Новороссийске, Керче, Туле, гурпал-крепосте Бресте, хІаьта ишта городашка Калининграде, Львове, Ростов - на - Дону, Куйбышеве, Свердловске, Новосибирске, Чите, Хабаровске, Владивостоке, Североморске.

Даькъала хилда Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 67 шу!

Даькъала хилда сий дола СССР Герзашцара Низаш!

Сийле хийла Советски Союза Коммунистически парте — вай ерриге котталонаш яхара дегаш ураухтадечув а уж вІаштІехьйоахачув а!

СССР оборона министр Советски Союза Маршал
Д. УСТИНОВ.

РСФСР ЛАКХЕХЬАРА СОВЕТ ГУЛЬЯРАХ ДОЛА

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиумо сацам бу: иттаьлагІа хержача Российски Советски Федеративни Социалистически Республика Лакхехьарча Совета иттлагІа сесса 1984 шера 5 декабре город Москве гулъе.

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель М. ЯСНОВ.

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Х. НЕШКОВ.

Москва, 1984 ш. 2 ноябрь.

ДОТТАГІАША ДАЙТА МОАРШАЛ

Сийлахь - йоккхача Октябрьски социалистически революце 67 шу дизарца дувзаденна вай республика къахьегамхой чІоагІа, дегІара даькъала буьцаш КПСС Нохч - ГІалгІай обкома цІерагІа телеграмма яйтай Венгре Комаромски областа кулгалхоша. Венгерски доттагІаша ловца боаких Нохч-ГІалгІайчен къахьегамхошта КПСС XXVI съезда решенеш кхочашдеча доккхий толамаш дахар лоаш.

ЛОАРХІАМЕГІЧА ПРОБЛЕМАЕХ

Укх деношка г. Грозне КПСС Нохч-ГІалгІай обкома цІеношка занятеш хилар теореи практикаш, дегІаена социализм эргалькха тоаре проблемаш лоархІамегІара Іомаеш болча партийно-боахама актива республикански школе дешабагІарий. Занятеш хьайийллар школа кулгалхочо, КПСС обкома шоллагІча секретара Д. Г. Завгаева. ХІанзарча этаперча КПСС экономически политика цхьадолча дешахе лаьца лекци йийшар гулбеннарашта парте обкома хьалхарча секретара В. К. Фотеева. ДегІаенача социализма общество экономически, социальни, духовни прогресса вІашин юкъера бувзам чІоагІбара доцента хетаь яр ЧИГУ доцента, экономически Іилмай кандидата С. Е. Иацинская йийша лекци.

А. А. МЯКИЕВНА НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА СИЙЛЕН ГРАМОТА ЯЛАРАХ ДОЛА

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Дукхача шерашка партийни органашка беркате болх барах а ваьча динахьа денз 50 шу дизарца дувзаденна а Нохч-ГІалгІай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота йойла Мякиев Абукара Аслаьна — КПСС Наьсарерча районна хьалхарча секретара.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИЙ.

Грозный, 1984 ш. 5 ноябрь.

ВАХАРА ХЬИСАП — СОВЕТСКИ

НАХА ХЬАЛХАШКА ЦIИЙВАЛА ВЕЗАРГВОАЦАШ

Ираз долаш, сийрда вахар де вай дар. 40 шу гергга ха я вай лаьттан тIа тIом боацаш советски наз база. ХIаьта укх тIеххьарча 67 шера Iазеп, низIоткъам, харцо фуй ца ховш да вай. ХIара саг шиъ ккала де ва. ХIаране це хорж шиъ вахара никъ. Из деррига а вайна деннар — Дунен тIа керда зама хьаккелла Сийлахь-боккха Октябрь ба.

Сейх а ткоай цIен дезелех а еза безам ба са массехк дош. Мишта хиннад хьенхагIа вайнаьха вахар? Са дада Товбот паччахьа Iаьдал лаьттача шерашка геттара къа вахаш хиннав. Дан а бийсан а ккей тIаре ара ца воалаш, селаIар, паргIатта са деккар фуд ца ховш чакхваьннав из.

ТIадувха баракъа довцаш, геттара доккха дина дача а вазаепца тух-сискал аъа йиш йоацаш хьебаьхкаб цун хамара наз. Мел дукха болх барах беркат хьахулаш хиннадац гIалгIай ахархочун дезале. Напогаш а яхаш, штрафаш еттеш, Iаьдала изаал доакъар, ялат, хьайбаш дIачутела деза яхаш дIадоахаш хиннад паччахьа лаьша, стражникаша, кхыбараша...

Сийрда зама, ираз дола вахар, доккха беркат кхьачар вай зIамигача къаменга 1917 шера Октябрьски революци хиннача тIаьхьагIа. Керда Iаьдал доаккхаш вай доьша Iовхийта цIий зоьха дайнадац. Лаьтта, юртбоахама техника, дIеде фу луш, хало тIаккхьача чунна шийна мога новкъостал деш, ахархой паргIатта баха ца буташ хинна бандаш хIаланьеш, къеча наьха хьаьналча къахьегама ха тIа эттар керда деьнна Советий Iаьдал.

Тха даьда Товбот а са да Госпо а хьалхарчарца колхозашка дIаязбеннарех ба. Хийцаш са даккха йиш хилар тIаккха тха дезала а. Цхьан хIамен гIайгIа еш ва со. Ираз кхеьчадац са даьда Товбота вай тезанара хозача вахаре нам баккха, шей вийй дезалий тIехьенех бIаргтоха.

Со зIамига волеш каст-каста дуеццаш хезад соно тха дас вай мехка колхозаш вIашагIъехкачул тIехьагIа дикагIа болх берий мел сий доре, мел чIоагIа лоархIар уж. Геттара доккха хIама хетар наха къахьегама вем беш шоашта тхьйнача совгIатех. Тха цIагIа хIанз а латташ ба цу хана тха даьнен неина РабиIетан дика болх барах бенна хинна пандар. Ший хана цIи хеза, дика ахархо, хьаьнала болаш хиннав со да Госпо. ХьажкIаш лелае а хьуакъе а хоеш вар из.

— Баьайг, — оалар цо соге, — кIарцхала зиза тоххача хенал тIех ца йоалийташ е эза хьона хьажкIаш. Бакъда, ханналье уж дIевар пайдена дац, цул тIехьагIа лерттIа Iа Iунал ца дой.

Тхоай дезале эггара воккхагIвар со ва. Хала дар дейна-нанна тхо пхи дезалхо кхаба, цудухьа илх класс яьккхачул тIехьагIа со балха вахар ккаш лепадеча тракторни бригаде. ЗIамига хипарах со хьожаву фуражиралле, е вешта аьлча, хий, ккача, кхы мел эшаш дар бригадена хьатIакхахьа. 1951 шера трактористий курсаш а яьха, штурвальни волеш болх бу аз.

1959 шера денз «40 лет Октября» яхача совхозе болх бе воалу со. Аз укхаза ца деш балхаш дисадац дьина хет соно. Тракторист хиннав, свендаш, ноартолаш, ялат кхедамд. Цига а дика аьттув боалар са. ХIаьта укх тIаххьарча 10—11 шера хьажкIаш кхеш ва со. Планах 27 центнер хьажкIаш кхаа еза тха хIара гектара тIара. Соаэха хIара гектара тIара 71 центнер фуельякха хьежкIаш чуэ вIаштIехьдеьлар са, хIаьта укх шера нерде дехкар тIенийцадар хIара гектара тIара 100 центнерал кIезигагIа йоацаш хьажкIаш чуэц. Из кхоачашда вIаштIехьа а деьннад, хIара гектара тIара 106,3 центнер чуийцай тха звенот.

Лаьтта оахаш, индустриальни хьисапе хьажкIаш дIекъеш, кхы балхаш деш сона доккха новкъостал даьд механизатораша Гадиев Микаьила. Оздоев ЗамлиIха, Зурабов Шабазгира, Яндиев Султана, кхыбараша. Са звенойга из тоаам боаккхалургбацар цар новкъостал даь дацаре.

Са а тха механизаторий а дегаш гIоздаьхар КПСС НохчIалгIай обкома бюрос яйтача моаршала телеграммо. Дукха езача Даьхенна долча гIуллакха къахьегама керда товамеш дахаре тхоай низеш кходергдац оаха.

Аз мел дийцар хила йиш йолаш дац вай махка маре. Са сей деше вIаштIехьдаьнадоце а юкъера дешар дийша ва са воша Муса, йиша Марем, 10 класс а яьккха, Советски Эскаре шиъ гражданаски дехкар кхоачашдаь, совхоз - техникуме шоллагIча курса заочно дешаш ва са цаI мара воаца воI Башир. ХIанз милице райотделе старшина а волаш гIулакх деш ва из. Ши воI кхуеш латт цун — 5 шу даьнна Батыри 2 шу даьнна Бамбулати. Кастта тха юрта болх бе йоалургья кIанз хьалъеш латто берий беш. Цигa царна шиннена а моттиг хургья эьнад соги. Вай вахар тоадалара, мугIаре ахархочун хьалаш ди денгара мел доала тоалуш доагIаш хилара тешап да тха юрта дукха гIирсаш кьалдар. Царех цхьа гIишло я бани. Къема юртдашара дукха нах ух тхацига, цига кассир-буфетчик а йоали болх беш я са хьамсара нус — Радимхан.

Мала вор са даьда! Къе ахархо. ХIаьта со? Тахан со ва КПСС НохчIалгIай обкома бюро член, Назрановски райсовета депутат, дуккхабараш санна вола, мугIарера къахьегамхо. Наьха санне ков-керт, фусем а са, хьашада чуеча истола тIа оттаде хIама а шортта долаш да. Дика а во денеча ваха коа латташ «Жигули» я. Совхза из сона енай дика болх барах. Дукхаза кцина со махка кхьча городашка, цIи хезача нахаца вIашагIкхетараш хиннад. Совхза со тилер «Звездный» городока. Вай республикера соца цига венавар «Минеральный» совхозера Магомадов Лаьча. Тхоца Iимерза, безаме къамельаш деш, шоаш космически аренашка баьча балхах дийцар космонавташа, шоай городок а йовзийтер.

Тахан вай дукха тамаш яц чу хIамай. Цхьабакъда, са даьдаьна а цун ханнарча наха а кхьметтел гIанахьа а бIаргаго йиш йоацаш хIамаш хиннад уж вай боккъонца уйла йича. Из деррига вайна деннар, вай вахар сийрда даьккхар, болх бе, деше, сапаIа, общественни гIулакхаш кхоачашде, паччахьалкхенна доал деча даькъа лаца вайна боккъо еннар Сийлахь-боккха Октябрь ба.

Доккхал ду аз вай сий долча махка гражданин а волеш ваха сей ираз хиларах!

Б. КОДЗОЕВ,
Назрановски районе «40 лет Октября» яхача совхоза звеньевой, КПСС Нохч - ГIалгIай обкома бюро член.

ДАЬЙ НАЬКЪАГIА

Дукхагiболча хагирхошта хьалхашка оттаеш доле: «малагIча балха гIоргва соI» яха хаттар оттензар кхувшвоагIача хана Муцагов Гиланена хьалхашка. Цун де Къьадар а наьнавоша Бахмадов Мади а жа леладеш бар «Кавказ» колхозе. ЗIамига волча хана денз царна балха новкъостал деш, жа дукха дезаш, царцара болх Iомабе ловш вар Гилани.

Из лоIам геттара чIоагIбелар жа дика леладарех шиъ наьнавешийна Бахмадов Мадена Социалистически Къахьегама Турпала Дошо Седкъа балча. Цун балхага хьожаш, цо мел дар зуеш, кIоаргга довза гIерташ, шиъ дагахье цоз тера хила чIоагIо ъ вар кIаьни.

ХIанз а дагадоагIа Гиланене цу хана хиннача колхоза председатела шиъ даьга Къьадарга аьнна ер дешаш. «Iа-м митта дика а леладец жа, ер кIаьни хургва жа дика леладаш».

— Се хьоастеш аьннача цу хозача дешо керда низ белар сона,—дагалуац Гилане.—Цо къоастабир са вахара никъ. Сай пхийтта шу довлаш даьца цхьана жаIуй болх беш вар со. 1974-ча шера Советски Эскаре гIулакх де вахар. Цигара аьнча сай балха юхавера. Цу балха аьттув боалаш, вахара айса хержача къахьегама наькъа раьза волаш хьа а воагIа...

Хьаьнала, цIена, хьинаре къахьегарга хьемиж хул балхах хьадоала беркат. Шийга хьабелла моллагIа болх тешеме лелабеш, тIадилла декхар дизза кхоачашдеш ва къона жаIу Муцагов Гилани.

Эскаре гIулакх даь веънна цIаваша ах шу доаллаше жерчий отаре воккхагIвола жаIу хул Гиланех. 1976-ча декабре дар из. Довкъарий кхоачам эсапо хиннабеле а жерч дика Iамгаре деза вIаштIехьдоал цо кулгалдеча бригада. Хьалхарча шера хIара 100 жийна тIехьа 120 Iаьхар кхебу цо. ТIеххоачашъю тха декхара план а.

Дика вIаштIехьдалецар совхозе тоарч леладелга. ХIара шера гIийла долаш Iамгара дувлар уж, кIазига тулер царна тIера лорга тха а. Тайп-тайпарча лазарех леш дукха тIера е дувлар.

Цу отаре хьожаву Гилени. Шин шера леладу цо уж тоарч. Хьалхарча шера 7,8-и шоллагIча шера 8,9-и килограмм дIапоархIача дозалех тха лорг кIара устагIанна тIера. Планех лаьрхIачул кхо килограмм дукхагIа де из. Юкъера лаьрхIача хIаре устагIан дозал 44 килограмм йолаш дулха дIалу уж жа. Из а дика хьокхам ба.

ЦхьайттагIа пятилетка болалуш боккха паччахьеюхен лоархIам бола декхар оттаду «Кавказ» совхоза жа леладерешта хьалхашка — Грозненски фух доле жа Ставропольски фух долча жега доахилга. Дукхаза, хьакхал, сабар, вIалла кIаьд ца луш хьинаре къахьегам эшаш чоалхане гIулакх де хьаьбай кердо фу хьакхоллилга.

— Кхы мелдар дIадаьлча, лаьрхIача постамах ворхI шера селекционни болх бе беза боккъонца жа кердача фуга доахаш, — дуец къона къавалаца жеца болх беш хьавоагIача совхоза жа леладеча ферма зоотехника Николай Павлович Мезина. — Из бехктокзаме гIулакх хьенна гIадулларгдаь къоастадеча хана, ши уйла йоецаш берригаш раьза болаш соцадир: Муцагов Гиланена тIадилла. Тхо гIелат а даьннадац!

ОЧЕРК

Митта делар Гилани керте волча жаIуй бригадега 1980-ча шера гуракъа дуьхьешка даккаргдола цIеннерч, Грозненски фух дар уж, Ставропольски фух доле иой а доапада, цу хана денз дIаболабир Гилане зоотехника Н. П. Мезина хьалхленца шиъ кулгалдеча бригадера жа керда-на дикагIча фуга доакилга.

Районе меттел, республикe эггара хьалха дIадоладаь из керда гIулакх, укхаза дика дIахьолга гойташ да укх пятилетка хьалхарча диъ шера Гилана кулгалдеча жа леладерешта карагIдаьнна доккхий толамаш. Хьалхарча шера царга бар 525 цIенний. Царех хIараненa тIера 5,6 килограмм йолаш дIапоархIача боарамe тха а даьккхар цар, хIара бIаьжийна тIехьа 97 Iаьхар а кхебир. Шера планел совгIа 1,9 килограмм тхан 12 Iаьхари хул царех.

ХIара шера лекхлуш хьадекхад Iовхарий кхеделга а тха лергилга а. ХIара бIаь жийна тIехьа шоллагIча шера 110-и кхоалагIча шера 137-и Iаьхар кхебаьб, 6,4 килограммега кхоачаш лаккхьаб хIаре устагIанна тIера лорга ткан боарам а.

Къьостта боккха къахьегама толам баьккхаб Гилани цун новкъосташен укх шера. Шоаш лепадеча 550 жерчех хIара бIаьннена тIехьа 145 Iаьхар кьалкхебаьб цар. Цу хьокхама Муцагов Гилани укх шера хьалхаваьннав Социалистически Къахьегама Турпалаш болча МагIалбикерча Бахмадов Мадел а, Шелковской районерча Эсмухамбетов Нурдел а, республикерча кхыбола цIи хезама жа леладерел а. ХIара устагIанна тIера 6,7 килограмм йолаш тха лерга.

Диъ шера кхоачашдаьд Гилани керте волча жаIуше Iовхарий кхедареи тха даккхараи пятилетка декхараш. ШийттагIча пятилетка чотагIа болх беш ба уж хIанз.

Толамаш кхоачашду цар жа кердача дикагIча фуга дахкаре декхараш а. Жерчашта юкъе неггаьха мара бIаргагац грозненски фух бола устагIа, дукхагIдараш ставропольски фух да. ОагIув бIаьтагIа болаш лекхагIен да кердача фух доле жерч.

Белгалдаккха доагIа цхьаькха а. Укх тIеххьарча ши шера шоаш лепадеча жена тIаьхьа 1550 Iаьхар хьалкхебаьб Гилане цун новкъосташа. Царех ахаш гаргга дераш кердача фух доле цIунтой а долаш. Кердача ставропольски фух долча жаргий бIаргча шоллагIа Iуа еуа царех. Шоай хьинарча къахьегамца эггара хьалха «Кавказ» совхоза — тIаккха ерригача районера а же кердача ставропольски фуга дахера, новкъостал де лаьрхIа ба уж.

ЦУ ТОЛАМИЙ лерда латт Муцагов Гилане, цун новкъостий Мутиев Дауда, Сисаури Бек-хана, Гайрбеков Хьамзета хьинаре къахьегам. Жена эша Iуналдара гIулакх дизза кераддерзадаьи дика леладеш, цхьа дезал санна барт-цхьоагIо йолаш уж звенар. Зоотехник, ветеринарни лор, осемнатор ца эшаш лерттIа жа леладара де мел дезар дика тоаш ва Муцагов Гилани.

— Со зIамига волча хана Маде оалар: «Жа товдаь дIаоттаде шераш деза, толхаде деношк мара эшац», аьле,—дагалуац Гилане. — Цу хана дика кхетадер со цох. ХIанз аз дика кхетабу цу дешай чулоацам. ЧIоагIа нийса хиннад цо яьхар. Цхьан дийнеха доагIаш дола Iунал ца хилча дукхадар толкаде йиш я.

Вахара тешаме шиъ моттиг хье а лаьца дIаотта Гиланена новкъостал даьд къахьегам дукха безача бокхьача дезала кхьалхийна хилар а. ВорхI воIи кхо йоIи — итт бер да цун даьи наьнаи, эггара воккхагIа Гилани а волаш. Эггара хьалха даь никъ хье а лаьца дIаоттав Гилани. Цул зIамагIа волча вошас Рамазана а укх шера хьейцад тоарч. Тахан совхоза жа лаладеш ва цхьан цIагIара кхо саг — ден ши воIи. КхоалагIвола воI Ризван совхоза шофер ва. ВьлагIвар Советски Эскара вехе ва. Вон юкъебисераш школе дешаш ба.

Кердача ставропольски фух доле жа леладелга пайденагIа долга кхы цIаькха а хьагойт укх тIеххьарче диъ шера Муцагов Гиланен цун новкъосташен баьча балхо а цар даьзача къахьегама толамаша. Цар башкалонаш белгалйоахаш Г. К. Муцагоеи Н. П. Мазинеи дуаш:

— Цкъа-дале, кердача фух болча устагIа 10 — 15 килограмм дукхагIа дуьх дуаж. 10 — 15 процент дукхагIа цIена тха а доал царех болча кIаре устагIанна тIера. Цул совгIа, геттара чIоагIа шелал йоацача хана ера доажаде йиш я кердача фух доле жа. Лазареш ца килара е чIоагIагIа де уж.

Тхо укхаза хьачача хана лоаллаза жа леттача операше вар Муцагов Гилани. Цига хьадовледаь шоай жерчаш керe оерзIа лоацаш бар из цун ши новкъости.

— Жена тIеэьа дукхагIа Iовхарий кхедара эггара лоархIама да жерч хинхаьа оерзIа лацар, — дуец Гилане,— Цудухьа лаьрхIа леладу оаха из гIулакх. Цхьан кIиргIа йистебакха лерхI оаха из болх.

ГуратIьен Iайи жа дика леладарге хьежа хул цар луш бола пайда а. Укх шера Iай жа кхабара цIаккха це хиннача тайпара дика тайп-тайпарча доакъарий кхоачам вIаштIехьбаьккхаб тха совхозе. Цу деша цIенхаштта йоаххо еш ба совхоза керда кулгапхой. Хиннахье хьакха 70 тонн лецерне йол дIаоттаьй. Совхзна тхога киннацул 3,5-зза дукхагIа я из. Кхо бIаь тонн силос дIаелай. Ялат а дукхагIа да. Хьалаь йоалаш латт жа летта керда моттиг.

Цу деррига таро лургья тхона жа лелаеча кхы а дикагIа толамаш даха. Пятилетка чеккйоалеча шера хIара бIаьжийна тIехьа 150 Iаьхар кхеба лерхI оаха.

Шийх тийша дIаденнар тIехьдика лепадарца цхьана, юкъарча балха юкъа а хьинарe дакъе лоацеш ва къона коммунист Муцагов Гилани. Из ва КПСС МагIалбине горкома членела кандидат, совхоза парткома, профкома, халкъа тIаьхоьнема группе член. Уж декхараш кхоачаьде а за нарайоагIа Гиланена.

Теша йиш йолаш да Муцагов Гилане а цун новкъосташе а шоаш лаьрхIар дизза кхоачашдергхилерех а къахьегама сийлен ныкъа тIа керда доккхий толамаш доахаргхилерах а.

А. ХАРСИЕВ.

СУРТА ТIА: Г. К. Муцагов.

Б. ЧЕРБИЖЕВА сурт.

ЦХЬА ПРОЦЕНТИ АХ ПРОЦЕНТИ

БАЛХАХ ДОГ ЛАЗАШ ХИЛЧА

Беррига советски наха санна чIоагIа дегаш гIоздаьнна болаш дезду таханара цIей тха завода болхлоша. «ХIара балха дийнахьа дисциплина тIехдикен хьалер дукхагIен хилийта!» яхача девизах шерра социалистически яхь йоарнальча химикаша тIагIертта къовсам лоаттабу укх шерои бIарччача пятилеткан заданеш ханал хьалха кхоачашъяра, дIахо а производства эффективность лакхъяра, массе а йолча звеньяшка беш бола болх ма могга дикагIа хилийтара. Цу даьнъе тIаIийца декхараш укх шера толаме кхоачашдеш да. 27 октябре кхоачашъяьй итт бетта программа. Паччахьалкхен планах лаьрхIачул совгIа арахийцай цаIн ахн миллион гаргга сома мехьа тайп - тайпара химически продукци. Ерригa укхаза арахецача продукцех 77 процент совгIа яр паччахьалкхен дикала Знак йолаш и. Арахецача продукце дикалга диллача укхаза хьеш йола химически продукци дунен дикагIйолча стандарташта юкъеяхай, хIаьта дукхагIдолча хьокхамашка диллача дукхача капиталистически мехкашкарча кертерча фирмел тIехъяьннай тха завод.

Планах лаьрхIачул совгIа арахецача продукцега дIабода мах ах процент лохбара тIаийца декхараш тIеххоачашъяьд. Боахама ккетамца доалдарах, технологи ергайоаккхаш товрах, организационно - технически мероприятеш чакхъяхарах, материальни доагора-энергетически ресурсаш кхом беш дIавхийтарах, хьеча продукцега дIадодар 2,7 процент лохдаьд.

Заводе арахецаш йола товарни продукци соакха укх хана арахецаш хинначул 8 процент дукхагIа л. Дукхьал къахьегама овсарле лакхъяра чотах дегIаенай из.

Нахаца беш бола партийно-политически балха боарам лакх ца бича, хIара балха моттиге хIаране бехктонхам ай ца бича, дIахо Iилман - технически прогресс детIа ца йоалайича дог доахилга в дац производства эффективность лакхъярга, яха КПСС ЦК указанеш тешаме кхоачашъю оаха. Уж а кхы а балхаш чакхдахарах лакхъеннай къахьегама овсарле, тоаеннай арахеца продукцин кхыдола кертера технико-экономически хьокхамаши.

Планах лаьрхIачул къахьегама овсарле цхьа процент лакхъяраи, арахецача продукцега дIабода мах ах процент лохбарри партеи правительствам еина задани кхоачашъяра тIаорзаьб йола мероприятеш чакхйоахаш дукха къахьета дийзар. Юкъедалалар къахьегам бригадаи формах вIаштIехьбоаккхилга, шийна тIадиллача гIулакха тIехьара хIараненa Iалатташ бола бехктокхам айбир.

Укх шера завода балха юкъейоалаьй оаха 14 йоккха организационно - технически мероприятии кердача техника заданин. Цо баь пайда 400 эзар сом ба. Производствана юкъейихьай 600 эзар совгIа сом паччахьалкхенна пайда беш йола нийс изобретении 450 рационализаторски предложении.

Полиэтилен деча производстве къаьнчарна метта низ болашагIа йола керда грануляториш оттайир, фенол хьадеча дIаухийта пропиленовн франкцеш цIенъяра йола схема вIашагIъеллар, спирта производстве чакхъяьхар хьадеш дола этилен дукхагIа хилийтара тIаерзаьб йола дукха мероприятеш, из бахьан долеш йоагIачул дукхагIа лакха дикал йола химически продукци арахеца вIаштIехьдаьлар.

Дукха балхаш ду бригадни формах къахьегам вIаштIехьбаккхар юкъедоаладара. Цу кердача методах хIанз къахьегаш я заводера ах бIаь бригада. Цигарча хIара болхлочун бехктокхам айбеннаб, цIенденна дIадаьннад къахьегамен производственни дисциплина телхаелга, дика вIаштIехьбаьккхаб къахьегам, тоаденнад бригадай производственни хьокхамаш. Ер цу чакхдалалехьа цу кердача формах къахьегаш хургба заводерча берригача болхлоех 70 процент бараш. Цу гIулакхо кхы а дикагIа хулийтаргда тха хьокхамаш.

Оаха чIоагIа йоахко ю социалистически яхь дикагIа вIаштIехьяккхара дешай а. Яхье дакъа лоацаш ба берригa химикаш. ХIара дийнахьа итогаш ю яхьебьнпараши даьхача толамий, тIаккха боагIаш бола мах бу хIара химика, ерригача звеноша, бригадаша, цехаша, производстваша, ерригача предприятe баьча балха. Деьна митта итогаш ярах гуш хул тIехьабусараш, цун бахьанаш. Нийслу кхоачамбоецараш дIадахара оарцагIбоах берригa химикаш.

Социалистически яхье къаьстта дика толамаш доахаш хьалха латташ я В. И. Ныркова, А. С. Овчаров, Э. Х. Чингариев, М. Г. Гамзатов, кхыбараш керте латтача цехий коллективаш. Предприяте коллективо доккхал а деш, чIоагIа лоархIаш сийдени ба къахьегама ветеранаш, нагирхой хьехамчаш, яхье хьалхалатгараш, слесараш М. А. Мамаев, С. Д. Ушаев, А. С. Матюхин, машинисташ-аппаратчикаш В. И. Чепурно, Г. А. Масленников, А. Э. Мамаев, кхы дукха бараш а.

Укх шера хьалхарчен кхоалагIчен квартале «Грознефтеоргсинтез» яхача производственни объединенеа чуйоагIача предприятешта юкъе льржача социалистически яхье хьалхара моттиг яьккхай тха завода коллективо. ХIаьта нийс бетта республикерча промышленни предприятешта юкъе яьржача яхье хьалхара моттиг а хьожаеш, из йихьай республикански сийлен Улга тIа. ДIехо уж толамаш тIа-гIа тоадеш къахьегаш чакхдаьхха лерхI химикаша ер шу.

П. ВЕТРОВ,
СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически завода директора декхараш кхоачашдер.

БАРТ-ЦХЬОАГIО ЙОЛА КОЛЛЕКТИВ

В. И. Ленина цIерагIча Грозненски мехкаьтта чакхдоахача заводе эггара дикагIа лоархIачарех я шоллагIча цехера № 15-16 йолча установка коммунистически къахьегама коллектив. ЦхьайтталагIча пятилетка шерашка шоай предприятерча установкашта юкъе яьржача социалистически яхье массехказа коталонаш яьхай цо. Митта дог гIоздоаха толамаш доахаш накъабаьхнаб установка технологаш Сийлахь - йоккхача Октябрьски социалистически революце 67 шу дузача цIейна а. товарни продукци арахецара итт бетта план ханал кхо ди хьалха кхоачаш а яь.

Уж толамаш даха цар вIаштIехьдоал шоашта хьалхашка латташ доля декхараш дика довза а довзаш, уж толаме кхоачашдара массане а хьинар кхо ца деш къахьегарах, хIаравар шоай установках а цун коллективах а дог лазаш болх беш хиларах, дукхача къамех болча наха барт - цхьоагIо йолаш болх барах.

Производства дай шоаш лоархIаш болх бу воккхагIволча оператора А. Шулина, къахьегама ветерана, нагирхой хьехамча, оператора Л. Романченкос, шиъ балхах тIехдика кхеташ волча машиниста Х. Париева. Даим социалистически яхье хьалха а латташ, балха тIа шоай новкъосташта хьокхам телаш къахьегаш ба уж.

Бирюлькина Евгения Николаевнай коллективе а заводе а дикагIйола нагирхой хьехамча лоархIаш я. Цо шиъ опыт, дикагIйола балха методаш дог раьза долаш дIа а йоалайташ хьалкхеба технологаш итташ ба. Царех а, укхазара оператор Добрынина Елена Владимировна. Шиъ професеx ма хетта дика кхеташ балха тIа гIалат ялар фуд ца хоаш къахьегаш хьайоагIа из.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

Суртаж тIа: 1. (аьрдехьара аьттехьа) хьалхашка латтача декхарехи шоай коллектива болх кхы тIа товбаро ве лезарехи дагабоалаш ба воккхагIвола оператор А. Шулин, оператор Л. Романченко, машинист Х. Париев. 2. (Аьрдехьара аьттехьа) оператор, нагирхой хьехамча Е. Вирюлькина, къона оператор Е. Добрынина.

И. ПЛИЕВА суртaш.

Ветерана дагадоагIараш

Лораделаш шоай ираз!

СО ваьв 1901 шера Ачхой-Мартан яхача юрта ахархочун дезале. Укхаза даьхар тхо Советски Iаьдал даллалца. ЧIоагIа къе дар цу хана мискача наьха вахар. Кхычарга хьежача тха дезал-м боккха бацар — сои са ши йишеи. Бакъда, митта боккха боаца а дезал кхабен хьалкхебен геттара хала дар. Тхо дахар тола чу. Тхов лаьтта тIатесса бар. ХIана аьлча, кирпишкаца из дIакъовлар цу хана таро яцар къеча наьха. Юа хIама миста берхIен сискали дар. Из кхача а биззалца баьал хилацар цIаккха. Мичара хулар из, пагахьа сапна коа хьайба леладе таро ца хилча, шиъ доалахьа кIезиги лаьтта хилча. Тха гхоай-и етти говри дар, хIаьта пох чIоагIа доккхал деш а дар. Цхьабакъда, юрта кIезига бацар уж доапараш а. Нагахьа мара дезал бацар шоай наьашиа бIаьсты лаьтта ахь а хIамаш дIае а йиш йолаш. Цудухьа, къеча наха шоайла дIа-хьа новкъостал а деш, цхьана чакхдоахар бIаьстан кхашкара балхаш.

ХIанз саг ца теша мег пох, цхьабакъда, цу хана юрта нагахьа мара вацар кIадах тийга баракъа тIадувхаш. ДукхагIчар леладора цIагIа хьабавча маьшах даь баракъаш. ТIаьккха нога гIише бIоржаш яр.

Поккхача юрта деша школа яцар. Цхьа-ши саг мара вацар дешари йоазуви хоаш. Царех цаI вар са да, Гийрл. Цо хьалхагIа чакхъяьккхайр Iаьсаре хиннача школа I класс. Вешта, хIара юрта санна тхо долча а яр хьужаре. Цига хьехаш хиина моллаш бIаьхийча нахагахьа бар. Цудухьа, уж гIертар паччахьалкхен Iаьдал дика да, паччахьа дала вайта ва, пуниа мутIахьа хила деза вай, яхаш нах Iехабе, хIаьта кхьебарап царех теша а тешар. Аькка, моллаша яьхари вахаро хьехьонхаш дари шоайла вIаши нийслуш-м дацар.

ХIаьта къечарна тара дацар бIаьхийчар вахар. Тха юрта а кIезига бацар бIаьхий нах. Уж чубаха цIенош доккха, кирпишин тIайнила тхов болаш дар. Цар доалахьа шортта лаьтташ, доахан, жа дар. ХIаьта уж леладора царна чулаттача мискача наха. Лоаша аьлча, рузкъах хьалбикъа, из мича хьоргда ца ховш сонтабаьнна, хьаьръбаьнна лелаш бар уж. Бахьда, иззал рузкъа моллаше миска воаллача сага цар новкъостал даь цхьа моттиг нийсъиланзар тха юрта, сона дага а доагIаш. ХIама дийцача, кхозза дукхагIа юхалургдолаш мара лацар къеча сага.

Лоаша аьлча, паччахьа Iаьдало, шейхаша, моллаша юкъейийхкача дина фонатизмои эвжалои тоIадаь дар нохчийн гIалгIайн халкъаш советски Iаьдал даьннадецаре.

РЕВОЛЮЦИ ялалехьа а къьачадар тха юрта Россе паччахьа Iаьдалие къовсам лоаттабеш, мискача наьха бокъо лаьха, къеп бIаьхийн нах хургбоаш керда общество хьае гIерташ большевикаш яха нах хилара дола хабар.

Са да дуккха хьалха денз революционерашца буваам болаш, царна гIулакх доалIеш вар. 1894 шера паччахьалкхен Iаьдало суд а яь Владикавказски набахта из чувоаллаш, цо доттагIал тессадар вагоно-ремонтни депо болхлочунца эрсечунца Остапенко Илья Васильевичаца. Набахтара араваьннача тIехьагIа а Ильица, кхыча революционерашца доттагIал леладора цо. Илья а, цун новкъостий а наст-наста хьоашалгIа боагIар тхацига. ХIаьта цу хана юртана дукха къе нах гуллора тха цIагIа. Ильяс а цун новкъосташа а дуцар большевиках, революци котъальча наьха вахар тоалургхиларах. Цудухьа чIоагIа раьза болаш тIаэцар цар Ильяс а цун новкъосташа а деш хинна къамаьл, хIаьта уж юхабахкарга чIоагIа хьежаш а хулар. Сона сайна а доккха цIеи хулар царех саг хьоашалгIа веча. Уж дIабахача, бийсанна вижа уллаш цар дийцача кердача вахара сурт духьала ухаш наб ца еш хийла сахиларга воалар со...

Николай паччахьен бIаьхийча наьхен Iаьдал дIа а даьнна болхлойи ахархойи Iаьдал оттарах бола боккха хабъ сиха кхьчар НохчIалгIайчене. Кхоачашхилар бIаьшерашка лоамарочоа дагалаьттар, из хьежаш хиннар — цунга кхьачар лаьтта, ираз.

Деррига къамех болча къахьегачхоша дег гIара гIаиIша Советий Iаьдал дIачIоагIдаланйта, керда вахар Iопиллийта лаьрхIа хиннабацар паччахьа хена дрдал деш хиннараш, кIайгвардейцаш, кIайказакаш, кхыбола контрреволюционераш. Болабелар Гражданск тIом.

ДАЬХЕН ТЕШАМЕ ВОІ

«...283 стрелкови полкана чуйоагІача дошлой командо разведчик Картоев Актемира Атабейна Социалистически Даьхен моастагІашца 1919 шера 24 сентябре Грачевская, Варламово яха хуторий бахьан баьча тІем тІа майрали къонахчали гойтарах Цlеча Байракха орден лайла. Ордена номер 3254» (Республика Революционни ТІема Совета приказа тІара).

Малав из граждански тІема турпал Картоев Атаби?

...1902 шера дикагІа дола декъа лаха дагахьа цІагІара дІавахав дийтта шерата кхаьча Атаби. Ший ираз лехаш паччахьа Россе, центре кхаьчар из.

ВІаьхийча наха чулатта а йоккхийча заводашка болх бе а бийзаб кхуушоагІача зІамигача сага. Революционни идеалаш хьаллаьца летача махах кхело техав 1916 шера Картоев Атаби. ХІаьта цу шера цох РСДРП(б) член хул, иштта цох хул большевик-ленинец.

Паччахьа Іаьдало наха тІалоаттабеча Іотт1ъама уж кІалхарбаха иаькъаш лохаш кхаьчав Атаби Петербурге. Цу хана уххала Сийлахьйоккха Октябрьски революци хиннай. Късвача революционера-ловманхочо хьинаре дакъа лоац революцен моастагІашта, монархисташта, юнкерашта духьаларча къовсаме. Нах кхотабе хоаш, уж парте дІайхеча дешаца моастагІа вохаве оарцагІбаха хоаш Атаби хилар зийнад командираша. Цудухьа 283 стрелкови полкана чуйоагІача дошлой разведкана керте оттаваьа из...

...Хала дар дунен тІа оггара хьалхарча социалистически паччахьалкхена. Октябрьски революце сатем боабаьбар капиталистически мехкашкарча бІаьхийча наха. Цудухьа бІаргашна къуала хІама санна, ноахъа яр царна керда хьахиина боллойн ахархойи паччахьалкхе. Массанахьара тІалегар уж, из хІалкъе гІерташ. Картоев Атабе гІулакх дош хинна полк Грачевскаи Варламовои яхача хутораштa юкъе чІоагІа халча хьале нийсъелар. Дукхха шийла тІехболча моастагІий низа духьала латта низ боадаш тІехьашка бувла безаш бир вай бІухой. Картоев Атабе разведчикаш тІехьашка йоала полк лораеш бар. Бийсан, моттиг дика йоваш хилар бахьан, разведчикий зІамигача группо массе оагІорахьа тІема новицаш а хувдаш дов дир моастагІашта. ІуйрІйна шоашта духьала лаьттар зІамига отряд йола хайча, чІоагІа цецбаьнабар кІайбараш.

Атабе команда елар ший разведчикашка полк яхача оагІорахьа тІехьашка довла аьнна, хІаьта ше пулемета тІехьашка Іовжар. Юха а болабелар къиза а лира а тІом... Юха а полкагІа дІакхийтар разведчикаш, хІаьта Атаби вийнарг лаьрхІавар цар массане а.

Вийсах тІема дозора тІабаьхкар цхьа нах. Іалаьмате чІоагІа гІад а бахар, цец а баьлар вай бІухой цу наха юкъе Картоев Атаби бІаргавайча. Из воагІар шийца осаралла виъ белогвардеец а воалавеш, царех цхьанне ги йоаллар Атабе станкови пулемет. Из декъа бахьан долаш Картоев Атабена елар Цlеча Байракха орден.

Ший полкаца волаш а, цул тІехьагІа С. М. Буденне Дошлой Эскаре волаш а дукхаза къонахчали майрали гойтар Картоев Атабе.

Чакхдаьлар граждански тІема шераш, кхы ханахьа меттабоагІаргбоалаш бохабир моастагІий социалистически вахар хьалде доладелар советски халкъ. ТІема шерашка санна, революционер, коммунист Картоев Атаби юха а хьалха вар къахьегама фронте. 1921 — 1930 шерашка цо болх баьб Къулбаседа-Кавказски машиннаькъа управлене. 1928 шера, машиннаькъа министерства РККА иттагІа шу дузаш А. Картоева карагІдийнна дика гІулакхаш белгалдоахаш, хадора: «Волхлойи ахархойи Цlеча Эскара 10 шу дузача дийнахьа Къулбаседа-Кавказски машиннаькъа управлене. РККА мугІарашка гойта денала гІулакхаш белгал а доахаш, даькъал вуац хьо цу дезача цІейца, цунца цхьана хьона совгІата лу «Граждански тІема турпал» яха йоавук тІадолаш дола сахьата Сийлен грамотей».

Картоев Атабе деррига вахар дІаденнад социалистически доалахье лораяра, наькха вахар кхы а хозагІен дикагІен хургдолаш, парте политика халкъа юкъе шерра дІайоаржаеш. Эггара залагІа йолча балха участкашка хьежавеш хиннав парте ший тешаме воІ. Иштта, 1930 — 1934 шерашка Картоев болх беш хиннав г. Орджоникидзерча ГІалгІай обкома юртбоахама отделе. 1938 шера А. Картоев харж Къулбаседа-ХІирий АССР Лакхехьарча Совета депутатгалла.

Сийлахь-боккха Даьхен тІом болча шерашка из хиннав г. Орджоникидзерча стеклотарий завода директор.

Ленински парте тешамеча вІий, Цlеча Эскара командира Картоев Атабе дог цадетталуш сецар 1947 шера, ший 59 шу доалача хана, г. Павлодаре. Цхьабакъда, цуна карагІдийнна деналера гІулакхаш цІаккха а дицдургдац советски наха. Цуна дола къахьта тешал да Полтава яхача города паччахьалкхен музее, Къулбаседа-ХІирий, Нохч-ГІалгІай республикански краеведчески музейшка цун сийлахь икъ бувцаш гойтаца дола документаш сурташ хилар. Цо дІадоладаь дика гІулакхаш тахан дІахоьхьаш дика тІехье хиннай Картоев Атабе. Цун воІ — коммунист Картоев Мухьмад хІана къахьегаш ва Нохч-ГІалгІай производственни текстильно-галантерейни объединене номер пхиъ йолча филиала директор а волаш.

А-Г. УГУРЧИЕВ.

Доярка ден распорядкагІа даллача салоІаш хала йоагІе а ферме балха яр Темирханова Маржан со цига веначa хана — бахаш гаьна хиларах делкъийна чуаха вІаштІехьдоацача болхлоштa даар кийчдеш йоаллар из. Цун балха новкъарле ца яр духьа, из йистеяллалца фермага а коллектива гІуллакхашна а хьажа лаьрхІар аз...

МАРЖАНА ДОШ

Наьсар-Кертера аравоаллача баь тІа уххл хьайбай ферма. Аьшкаскьргий картаца чулостадаьча кхов цхьан мугІарах латт доахан чудоахна базаш, шиъшанена юкъе хьайбаш дела бешкарташ а йолаш.

Базанта юкъе дагІа хьайбаш леладерий культуран бытовен гІулакхаш кхоачашдара даь цІенош. Цар чу я кабинеташ: лорий процедураш еш, бытови гІулакхашта лаьрхІа, дика кийчъа цІе уголок.

Царна массанена хьалхашка гІолла чанхбоалаш жагІа никъ бода кхо гІолла. ЛерттІа, доагтІача бесса дІаоттадаьа доакъар. Массалекъа гуш да фермана цІенхаштта доал дела. Къаьстта цІена я базашка.

— Ферма ерриге коллектив я иштта порядок лоаттаер, — йоах бригадира Лолахоев Іасолта. — ХІаране ший кхо санна лоархІ ферма. Санитари хьал доагІача бесса лоаттаделга тха социалистически дехкарашта юкъе да.

Бригадир керда болхло вац уххал. Наьсар-Кертерча ферме цо болх бу ахкайттаннагІа шу да, хІаьта «Назрановский» совхозе вола — 26-гІа шу. Кхьиеттел хІара бежан хІана довзац аьнна дово пуна. ХІара болхлочох дувца а шортта да. Темирхановайх йоах:

— Ферме меттел ерригача совхозе а хьалхалаттарех я Маржан. ТкъоалагІа шу да уххаза цо болх бу. Тхова гучча хьамехийнад доярка шанхе бер, ЙоІ, Зарета, наьна лерагІа йода. Тха ферме доярка я из. ПхелагІа шу да йола. Совхоза коммунисташа КПСС членалла кандидат хьанйцай из кхо бутт хьалха. ВоІ кхийнав, уххл шера дийцна а ваьнна эскаре вода хІана, Даьхена ший декхар дІадала...

Доярка балхах лаьца дувц ферме зоотехника Мутадиев Іалихана. Цифраша хьагойт: пятилетка шерашка тІехь-тІехьагІа лакхлуш хьоагІа Маржана къахьегама никъ. Карарча шера доярка тІайица социалистически декхар да хІара Іаттагара 3100 килограмм шура яккха, планагІа йоагІар — 1950 килограмм.

— Мишта кхоачашду цо ший дош? — хетт аз зоотехникага.

— ДІабахача итт бетта цо яьккхай хІера Іаттагара 3411 килограмм шура, — йоах Іалихана. — ХІана ден-бус цо хІара Іаттагара йоаккх 9.5 — 10 килограмм.

Ферма цІена уголоне певаца хьалтеха йоалл дояркай социалистически яхьа экранаш. Хьалхарча метте латташ Темирхановай цІи я. ШоллагІча метте я Маржанаца яхье йола Сагова Марем. (3068 килограмм хІара Іаттагаре), кхоалагІча метте — Муцольгова Тамара (1894 килограмм), иштта кхы дІако а. Ерригаш а вурийтта доярка: Тешаме бола цар гІончаш ба скотникаш Баркинхоев Аюп, Мотушиев Султан.

— Мишта вІаштІехадоалхьа кхычарел дукхагІа шура яккха, доахан дикагІа да е тароташ кхы тайла я? — хетт аз Маржанага.

— Доахана доагІача бесса Іуьнал дела, ханнахьа доакъар луьга, ден распорядок а доакъара рацион а лерттІа лораелга жаре яхы хІама дац, — йоах доярка.

— Из хинна а Іаш, — тІатоІ зоотехника Мутадиева. — Бехктокхий сага бовзар да керттердар. — Іуьрийна пхи сахьат даьлча дена сайрийна ийс даллалца ферме хила беза цар, ден юкъе салоІаш доагІа дийнхикъ сахьат ца лаьрхІача. ХІаьта хьайбанна массаза а нуьгІунал вац. Уж гІулакхаш Маржане цІенхаштта леладу.

Іаь кхоачама лаьрхІа Іалашъяьй: 2000 тонн силос, 2100 тонн доакъарий сіекташ, 150 тонн йол, 250 тонн ча. ХІана лаьттагІа доллаш латт вьта хьажкІий гІад. 800 — 900 тонн из доакъар Іалаьоде дага ба ферме. Ферме долаш долча хьайбашта шортта кхоачам ба из лерттІа, кхом болаш дІаухийте.

Хьайбаш леладерий коллектаво хоалуш дола толамаш доах пятилетка шерашка. Тахан а «Назрановский» совхоза фермашта юкъе хьалхарча метте я Наьсар-Кертера коллектив производственни хьонхамех. Уххл шера дІабаннача итт бетта ферме яьккхай 710 тонн шура (алана 20 тонн дукхагІа), паччахьалкхенга ехкa 605 тонн, е пхи тонн планал тІех.

КПСС ЦК октябрьски Пленумо оттадаьча декъарех цаІ да, хьайбай продукташ йоахилга дІахо а ма хулла алсамдІаккхийна. Йолаш йолча тарголех бувза пайда эцалга. Шоашка доагІача даьнке из декхар дикагІа кхоачашдера Наьсар-Кертерча ферма хьайбаш лададераша хІара Іаттагара уххл шера планагІа яккха яза 1950 килограмм шура Пленума решенешта доп душ, царлаьрхІад 2100 килограммаштa яккха. ХІаьта ферме дикагІйолча доярка Темирханова Маржана — хІара Іаттагара яккха лоархІ е эзар килограмм.

З. ДАУРБЕКОВ,
штате воаца корреспондент.

СУРТА ТІА: Темирханова Маржан.
Н. ПЛИЕВА сурт.

СА ЮРТ — СА ЦІА

Революци яалехьа ГІалгІайчено мел хинна юрташ къе хиннай. ХІаьта царна юкъе а белгала хиннай йоах СурхотІе. Вокхийча наха дувц: лерттІа тІабувха гІирс болаш наггахьа мара саг хиннавац сарралца къахьийгача биззалца а хІама хиннаяц нахага, яхаш. ХІана аьлча, лаьтташ кІезига хиннад. ДІайоьжа говр йолаш наггахьа мара цІа хиннавац. Ерригача а юрта чакхваьлча дешар йоазув хоаш вола саг лаха атта хиннадац. Цамогаш хилча, увалочунга хьажа лор ца хиларах дукха нах боаш хиннаб.

Вакъда, тахан духьалъотташ дола сурт бІаргадайча цецвоал.

ХІара цІагІа да вахача моттиге мел эшар. Юрта болх беш я библиотека, хьаьвй торгови центр, бита цІа.

Духхьал тха цхьан юртара 100 совгІа саг лакхера дешар дийша ба. Царех цхьабераш хІана Іилманхой, бешнахамеча гІулакхашка болх беш ба. Масала, тха юрта хьалхийна ба хІана Грозненски мехкдаьтта института хьехархо вола техническа Іилмай кандидат А. Нальгиев, МВД академи а яьккха, хІана Назрановски РОВД начальника заместитель вола А. Аушев, Ленинградски театральни институт яьккха, хІана «Ленфильма» документальни фильмаш доахача болх беш вола М. Даниев, Нохч-ГІалгІай шенара завода директор А. Аушев. Юртахоша доккхал а ду парех.

Паччахьа замалахьа кхьиеттел фельдшер а ца хиннача, хІана СурхотІа болх беш я лорий участок. Иштта йолаш я ветеринарни участок а.

Тха юрта территоре тІа я «Маяк» яха совхоз. Укупорочни хІамаш ю завод. Цудухьа, кхычахьа дІаахa ца безаш, шоаш бахача моттиге къахьега таро я юртахой.

Халкъа депутатий юрта Совето массаза а уйла ю юрт социальни дегІайоалаяра. Уххл шера тхо йистадаргда бахача наькха цІекошка газ чуйилла. Юрта хьачудиллад хий. ХІана керда хипроводаш чуйллаш да тхо.

Юрта Совета балха юкъе кхоачамбоцараш а да. Масала, юрта дІа-хьа лела киноустановка мара яц. Кастта кхуб хьалъе дага да тхо, цу гІулакха оарцагІаьвнна юрта мел ваха саг.

[illegible]

СурхотІарча халкъа депутатий юрта Совета исполкома председатель.

БОГАТЫРЕВ *Джамбулат*

ЦІЕЙ

Кхоэтиъон ворхІ шу
Дакъа вай Даьхе,
Кхоэтиъон ворхІ шу!
Даьтто мел дахи [illegible]
Цуо сийна
Хьалгlоатта шоІ!

Кхоэтиъон ворхІ шу
даьнцад
Корзамукъалеш!
Кхоэтиъон ворхІ шу
даьнцад
Наьсхан, Бокъон!
Кхоэтиъон ворхІ шу
даьнцад
ПаргІатон!

Кхоэтиъон ворхІ шу да
[illegible] дІадаьдеш.
Кхоэтиъон ворхІ шу да
Сердало баргаьбіц.
Кхоэтиъон ворхІ шу да
Адамаш [illegible].
Кхоэтиъон ворхІ шу [illegible]
Шоа даьнна [illegible]
дуне!
Цаl дар — цІаьлар, уьнара,
боьда.
Вож дар — [illegible] сийрда
кхоана.—
Цу сийрдача кхоанена
даьха
Ираз хинад вай хІарана.

Тахан цІей да,
Доккха цІей!
Вр цІей даьнхар
Во вай дай...
Тахан цІей до
Даьзан вай!

ОКТЯБРЬ ДУНЕН ЦИВИЛИЗАЦЕ КХЕЛАШКА

Овлаш гаттара къаьнача замана чудолхац я хІинзарча хамара цивилизаци. Цхьаьш эзар шу хинна Іац цун. ХІаьта Октябрьски революце — деррига а кхоэткъе ворхІ шу. ВІаши ниІсъе йиш йоацаш хапаш я уж. ГІулакх иштта дале а, вай дуьца йиза бокъо а йолаш дувц. Октябрах хІанзарча хаварча цивилизаце исторе керда этап хьайийллача событех санна.

Белгалдоаккхаргда вай, «дІадахар юха кердадаккхар» мо хІама дац социалистически цивилизаци. Из Іийна ца дунен Іилмаци культуран гана чу йоккхалга диллача лоархІаме йола хумаш йилла, адамий гІулакхаш тоадара юкъе дакъа лаьца, цо керда, принципиальни дош аьнад. Фуд цун кердадар?

Эггара хьалха из да, социализмо къахьегам эксплуатацех, экономически стихиех мукъабаккхар. Общественни прогресс чІоагІа сихьеш бола низ а хинна дІаоттаб вай мехка къахьегам. Алхха цхьа масал доаладергда вай из бакъдара. Цхьа бІаь шу ийша Іийнадац капитализмана индустриализаци яра, хІанзарча ханарча промышленноста база хьаяра декхар кхоачашдара. Ах бІаь шера къоасталаьа из човлалие декхар Советски мехко.

Дагадохийтаргда вай, Советски Союз йоккха индустри хьае 20-гІа шераш чакхдоалаш — 30-гІа дара доладенача хана мара бокъонца йолаенна ца хилар. Цу хана деиз лоархІаш хьайоагІа советски пятилеткаш. Царех хьахиикар гуш да. Техьабисе аграрни мохк хинна Советски Союз сийлакх-йоккха индустриальни держава а хинна дІаэттар. Дунен тІа хьаьнча хІара пхелагІча изделе тІа латт хІана «Хьаьай Советски Союзе» аьнна марка. Атомни реактораш тІехьарча йоахалех йола ЭВМ, космически кемаш, хІанзарча ханара авиалайнераш, промышленни роботаш, дика автоматизированни производсташ, лазерни прибораш, ишача тайлара хургйолаш хьаль материалаш — из деррига да советски ассортиментаца.

Къахьегам мукъабаккхара проблема къестаьй Октябро халкъ духовно мукъадаккхара декхарца хадаргбоаца бувзам а болаш. Физически низаш дарца цхьан дилла е духовни низ, Іоттаваи тІалоаттабора эксплуататорски классашa къахьегама наха. Царна духьаленаш уттайора знанешка, культурага долхача навкъашка царна керэйора харц наеш, хетараш. Социализмо вІашагІбийнаб къахьегама культурен, Іалаьмате шера таронаш енвай къахьегамхошта дешара.

Ер шу доладеннача хана деррихача вай халкъо йийцар школьни реформа проект. Цун маІан латт, дерригача кагирхой хилалза яргйоацаш йолча юкъерча образованена профессиональни образовани тІатохарах. Долче, юкъера школа йистеяьккха хІара сага, аз вузе дІахо деша водаш хуле а е балха водаш хуле а, кхера аттестацеца цхьана бе доаларгда вайцига профессИомаярах дола тешал, цу тІа а хІанзарча ханара Іилма-технически прогресса хІанзарча этапо дІадехараш на хьежна йола професси караерзаярах.

Октябро аьвр да знанешка, культура гайзеш латтача йолха шлюзаш халкъа хьалларах тара хІама. Цунах латт цун цІаккха а боаргбоаца лоархІам. Дунахача томех латта «Сийлахь - боккхача Октябра историе» монографи оттаяра балхаш деш со хинача хана, сона бІаргадайра зэараш а зоараш а дола документаш — кхы юхайоагІаргйоацача замн тешалаш. Уж дар болхлой, ахархой, салтий - фронтовикий письмош, митингий революцеш, собранеи протоколаш, воззванеш, газетий публикацеш и. кх. дІ. Цу документех гуш дар, наха дага даьллар фу дар, фу бахьан долаш йора цар революци. ДагайоагІа сона, Петроградерча Путиловски завода профессиональни комитето революци хиннача хьалхарча деношка тІайийцача решене сай теркам пел тІавзар. Постановлене тІа аййцар дар путиловций берашта... музыкальни школа вІашагІйоллилга. Вовзаи беха бар, дах хІама дешар, квартираш йоцъе хІама яцар, лазарех дукхха нах боаш латтар, хІаьта петроградски металлисташта дагадаьллар дар шоай берашта музыкальни образовани лурга. Иштта боккха бар болхлочун культуреца хинна безам.

ДагайоагІа сона цу завода болхлой цхьаькха решени а. Дийцар дар революци ма хиллинге хьаьнча чурча гІулакхий халкъа комиссариате путиловцаш хьожабарах дола доцк: кердача Іаьдала цу органа аппарата тІум хилар хьалхалаттача болхлоех. Иштта долаш дола хІама а хинна дІаотташ лаьттар паччахьалкхен гІулакхаш леладара юкъе дакъа лаца безам болаш нах хилар. Октябро дІадоладаь халкъа Іаьдал вай деношка хІоаргденнад, хІара деннарча вахаре гуш да. Из чакхдоахкх Советаша — эггара дукхагІа халкъа викалаш юкъе болча паччахьалкхен органаша, чакхдоакх дукхкача миллионех латта актив шолгІаре а духаш.

Октябра баь тІа гІолла бодар, из хилалехьа йоацаш яр социалистически революце опыт, деррига дІадоладе дийзар цІенача листа тІара. ГІулакх иштта найсдекна дале а, вай революца найса уттта а йир къеста а йир вахаро шийна хьалхашка уттаьь эггара лоархІамегІара проблемаш. Царех цаІ дар къаман дош. Из хар наггахье мара ца хулача тайпара хала а Іаткъаш а дош, цо дІадехар сатем боккхеи эзелл дохаргдоацаш хулга. ХІана вай ала йиш я: дІаяхача замо вайна тІехьаленна дита хиннача тайпара дола къаман дош вай толаме къоастадаьд аьнна.

Соах каст-каста беттал доазол дехьара сай коллегаш. Цудухьа хов сона, советски кагий къамаш материальни культурни дегІаахара боарама лоацача исторически юкъе сийлахьдоккхача эрсий халкъаца найс а деша дІаэтта хилар, шоай бІаргашта бІаргадайча уж цецбоалаш хилар: малагІа низ ба кхиттача лаккхаленга уж кхоачадаьр? Цар эггара хьалха зуз, хІара советски къаман республика ший паччахьалкхе, лакха дегІаена экономика, ший къаман культура, боккхаа деррригача доакъой, культура. Іилман шоай квалифицированни кадраш йолаш хилар.

Социализми социальни ниІсхоя общество я. Общественни вахара юкъметтиге латтар саг ва хаддаза дегІаухаш латта ший хьашташ а тІехьа. Индустриализаце политика чакхйоахаш, юрташка колхозаши совхозаши санна дола доккхий боахамаш хьадеш, культура даькъе революци еш, къамашта юкъе керда гІулакхаш оттадеш, халкъа Іаьдал дегІадоаладеш, вай партена дагадоаллар керттердар да — къахьегамхой вахар дикагІа хилийтар, кердача общественни строя луча дика мел долчох царга бизза пайда ийбайтар.

Советски Конституце енай СССР гражданашта шерра бокъонаш паргІатонаш, цу даькъе къахьегара, садаІара, дешара, уникцІено лорадре, чувеха моттиг хилара йола бокъонаш я. Вай лерхІ из деррига иштта хила дезаш да аьнна. ХІаьта из кхыча тайлара хила йиш йолаш хІама да аьнна дага а дохац. Хьаццаргъа вай берригача наха бе болх хилар санна йола вахара лоархІаме йола проблема. 1930 шера деха чакхдаьнна да из хІама вайнига. ХІана уххл сахьате шерра реконструкци еш латт вай промышленни предприятешта. Керда техника, эффективни йоацача технологена метта кердаяраш уттаю. Из иштта хила дезаш а да, хІана аьлча, цо къахьегам лорабу, вах мукъабовх. Капитализма хьалашка из процесс дегІаярца лукхагІа хул «сов нах», алсамдоал бе болх боацарий эскар. Вай мехка из хІама хила йиш йолаш дац. ХІара мукъавакьнача сага керда болх лу.

Общественни строй ше хилларгІа тарра стихийно дегІаухаш иц социализм. Из процесс планагІа, Іилман кІийлен тІа лелаш я. Социалистически цивилизаца дІахора кхел хІана уххл сахьате оттаеш латтача КПСС Программа кердача редакцеца юв вай. Цо де дазар же дегІаена социализм эргаькхха товара магистральни лостам къостабар, реальни социализм Іилман, идеальни социализмана, вай сийлахь-боккхача хьехамхошта Маркса, Энгельса, Ленина лагалаьттачоа ма могта гаргайнгар.

Керттарча партийни документа эггара лоархІаметІарча положенех цаІ хургъа марксизмана ларда еллараша общество дегІаахара эггара лакхагІа дола лагІа лерхІаш хийна кІасси йоаца общество хьаьра хьанъехьарча де датахоабе рацна дегІаенача социализма этапе а кхача йиш йолаш хиларах йола КПСС XXVI съезда вывод. Адамлен эггара хьаькъал долашагІа хинача викалашта бІаьшеренашка дагадаьллар, хІана бахаш болча наькха вахаре долаш дар, а хинна дІаоттаргда.

Советски халкъо социализма вошал долча мехкашца цхьан ший къахьегамца хьал а яь дІаоттаю лаьтта социальни ниІсхоя тІа латта, гуманизмах йизза йола керда цивилизаци. Вай цхьаннена а кхачхьоарчае гІертаg воай строй, воай идеалаш, дика вай тешаш да кхоана социализма хиларах. Октябро баьккха а дІако боккхаш а латте никъ дукхъал вай мехка бола никъ хинне Іеш ца хиларах. Из кхетадеш хилларо хьалдуз вай дегаш социальни оптимизма уйлах, керда горизонташ хьелалаш барашта, цхьаьнкха саг вахана болча ноквъа болхаш фераштa йоазаш йолча вайоини куралах.

Уж горизонташ цІена хила еза дукхьал массехк сахьата вай планетах дийна хІама тІадоаца лассале е йиш йолаш болча ядерни тІема кхерамах. Советски нах барта ба сихдаь гера хьацара духьала, машаран дунен халкъаша цхьана гІулакхаш леладейта кердарии тІехьа къовсам мел лоаттабераца. Уж тешаш ба вдамлен хьаькъалах, Сийлахь - боккхача Октябро селла дунха дейна йола цивилизаци дІахо тоадургхиларах.

Исаак МИНЦ,
академик, Ленински премие лауреат.

(АПН).

●

Шерагара шерага хозлуш, тоалуш, йоккхагІа хулаш йоагІа Нохч-ГІалгІайчен столица город Грозный. Уххл тІехьарча иттех шера йовзаргйоацаш хуьцаеннай из. Іалаьмата дукха хьалдаьд уххаза наха чубаха цІенош, школаш, берий бешамаш, промышленни объекташ, кхыдола культурно-бытови гІулакхашта дола гІирсаш. Сиха дегІаух городера микрорайонаш. Уххаза хьалдаьд нІсаззa, шийттаза вІаштІарадаь наха чубаха бІаьш цІенош.

СУРТА ТІА: микрорайоне хьалдеш латта наха чубахара дола цІенош.
И. ПЛИЕВА сурт.

●

Цу хана тхо дахар Долакх-Юрта. Революци яьнначул тІехьагІа тха да Гийре цига Долаковски ревкома председателалла хержар.

Цу хана со кхувшоагІаш зІамсаг вар. Цудухьа, тахан мо дагадоагІа сона Советски Іаьдал лорадеш Долакх-Юртарчея ТІой-Юртарчен наха деникинцашта духьала тІом баь деноиш.

ИЗ ДАР 1919 шера 2-ча феврале. ІуйрІйна Долакх - Юрта хьакхьчар кІайгвардейски эпсар, деникиний парламентер. Из венаъар иарал Деникингара кІайгвардейций бІухой тха юрташка гІолла цхьаккха новкъарле а ца еш, чакхбалийтар, аьнна ультиматум а яхьаш. Царна дагадар Грозне дІаякха. Бакъда, наха цхьа барт болаш жоп деладр: «Цох хІама хургдац, гера бе доалладе могаш цхьа саг дийна волча хана. Тхо большевикаш да. Тхоай Іаьдал оаха дІадоаккхийтаргдац шугаІ».

«ХІаьта, уйла е цхьа сахьат ха я шоана», аьнна дІавахар кІайчар эпсар. Цул тІехьагІа берригa а нах юрта йисте яьхача окопашке дІабахар. Цигахьа тІалата бераш бар моастагІий. Окопаш юрта гоннахьа яьхайр. Уххаза яр Назрановски окружной ревком, Орджоникидзе, Вутырин, Албогачиев, кхыбола пІи хеза революционераш. Ши-шегІа митинг хилар. Цига наха дийцар дар цхьа дош: деникинцаш юхатохилга дикагІа мишта вІаштІехьдоаккхаргда.

Цхьа ха яьлча парламентер юхавера. ШоллагІа яьвеча цо хьахайтар юрта дІачу а ца боагІаш, йисте гІолла чанхбаьнна дІабаха шоаш раьза болте, наггахьа санна оаха духьале ца йой. «ХІаьта цунна а шо раьза дене шун юртах чил ергья», — аьлар цо. Цхьабакъда, нах кхерабаланзар, шоай дош а хувцанзар.

Цхьа сахьат даьлар. Шиъ. Деникинцаш шоай низаш тхона юхе хьатІаоаш бар, бакъда, садоаш мара тІалата болабаланзар. ДІаболабелар тІом — бирса тІом! Деникинций низ чІоагІагІа бар, царга шортта герз, йоккхий топаш яр. Цхьабакъда, вах майра духьалъэттар моастагІчое.

Цхьа масал доаладергда аз цар денлах аьна. ТІом болабеннача дийнахьа оборона дІалаьца латтача цхьан моттигера 30 — 40 саг, шоай патронаш кхоачаелча, шалташи тоараши хьал а даьха, дегІалбахар моастагІчоа. Царна юкъе бар денал дола гІалгІай кІантий Джандаров Іаддрахьман, Гелисханов Мади, Мамиев Осман, Парижев Керам, Балхаев Ибраьхим, Балаев Вексолт. Долгиевгlар кагий нах, кхыбраш. Царех дукха бисанзар дийна. Бакъда, дукхача моастагІашта а корайир уххаза шоай Іоажал, уж чакх а баланзар цига гІолла.

Уххаза Долакх-Юрта деникинцашта духьала латташ бар Владикавказски пехотни школера курсанташ — хургбола цІе командираш, Грозверча Интернациональни бригада доакъашхой, Черсий дошлой отряд, кхыбола Нохч-ГІалгІай юрташкара новкъостал де баьхка нах.

...Чакхбаьлар граждански тІом. Нах болабелар керда вахар хьаде. Советий Іаьдало еннача ерригача бокъонех пайда ица таро хилар нохчийи гІалгІайн. Со деша эттар Орджоникидзерча рабфаке. Из чакхъяьккхачул тІехьагІа аз лаьрхІар дІахо а сай знанеш кІоаргъе. Со деша эттар машиннаькъа инженераш кийчбеча Ростовски институте. Паччахьа Іаьдал долча хана нах а віаьла дага а ца хиннача тайпара, мах а ца телаш деша таро хилар нохчийи гІалгІайн. Из дар советски наха Октябро денна ираз!

КАСТ-КАСТА хул со се вохаьа, кхийнача юрташка. Геттара чІоагІа тоаденнад цхьа вахар, хьал, таро. Нах чубах хоачен доккхачеи цІеношка, цІагІа латт телевизораш, радиоприемникаш, холодильникаш. Коа шортта доахан, жа да. ХІара коа хІана яц аьнна «Жигулеш», «Москвичаш», «Волгаш» я. ХІаьта эггара керттердар да, кхоана сона эшар мичара даьргда, деназ сецца кхоабаргба аз аьнна уйла а сагото а е ца еаш хилар. ХІана аьлча, цун йоахко ю паччахьалкхено. Вешта аьача, са хана хьага а йиш йоацаш мел хиннар тахан хІара сагага долаш да. Цул доккхагІа ираз хила йиш яц.

Лораделаш из, ва нах!

У. ДАХКИЛЬГОВ,
парте а комсомоле а ветеран, пенсионер.

СИЙЛАХЬ-ЙОККХАЧА

КОТАЛОН 40 ШУ ДУЗАШ

ТIЕМО ЙОАГАЯЬ КЪОНАЛ

Укх шера арадаьннача цхьаа центральни газета тIа яздора: «Массаза йоага цIераш летаю вай, обелискаш, монументаш уттаю. Сийлен боарзаш кийтду... Мел дукха уж сийлен моттигаш вай лаьтта хилара, хIаьта а уж кIезига я аьнна хеталу вайна, сел чIоагIа безаш а лоархIаш в ба вай Сийлахь-боккхача Даймехка тIема тIера Даьхе лораеш хинараш». Iалаьмате довгIаш а нийса а аьнна дешаш да уж. ЦIаккха а довргдац сий. Даьхе лораьрий. Царгара масал эцаш дахаргда вай, царна суйне ухаргда, массаза а цар сий дергда.

Из бакъда, дег чура дIабала йиш йоаца безам ба из, хIана аьлча, цу наха фашистски Германи йохаяьецаре, таханара гIоза а ираза а вахар гургдацар вайна.

Миллионий кхийнадац гIоазча Коталон денга кхача. Бакъда, цар из ди бахьане дIаденнад шоай къона вахар. Даьхе лораеш, таханара вай машаре вахар бахьане.

Царех цаI ва летчик Льянов Мадак.

— Атта хиннадац Мадака вахар. Из ваьв 1905 шера Кхе а миска а йоьхаб цу хана лоамарой. Даа дацар, тIадувха бараь дацар, деша моттиг а яцар. Ишта кадо я бале а Iовшаш дахар гIалгIай халкъ. Бераша а могаш дола гIо дора: хьунагIа ухаш дахча кхухьар, из базар тIа дохкар. Ишта къахьегар Мадака а,— яхаш дувц цун таргарча сага, журналиста, республика ветераний Совета председателя заместителя Льянов Керама Мустафас.

— Школе дийша вацар из, — йоах Мустафас. — Деша а яаде а из Iомавеннавар йоазув ховча нахана дIаветтаIуш, хIаьта советски Iаьдал даьлча гIоне ликбезе ухаш, комсомоле гIолла шаьрдир цо дешар. Iалаьмате хьаьнала саг ва Малак, бакъда, Мадак-м цунах цIергIа йоаккхаш хинна цIи я, хIаьта цун бокъонна йола цIи АртагIа я. ДукхагIча даьхье Мадак яхаш ше вовзаш хиларца тарлу из цIи цо документально дIаяхийта хилар а.

Шийн 19 шу даьлча ЦIеча Эскаре гIулакх де вода Мадак, Iалаьмате чIоагIа лоара цунна цийна а, цун ненна а, къаьстта зIамагIа болча вежаршта а цунах ЦIеча Эскара эпсар хилар. Цудухьа Мадак деша отт Орджоникидзерча пехотни училище. Дикка дешаш чакхйоаккх из. Хьехархо волаш цига Iе аьлча, пхьарчов раьза хул, тIехьагIа уйла я ль, шийх бехк ба баьнкхар а дийха, дешнача дешах ше мукъаваккха оал. Цу гIулакха шийн бахьан дар. Краснодарерча кавалерийски училище дешаш хинна массехк гIалтIа бIаргаваьйнавар цунна. Царна хиннача къамаьло кавалерист хила безам хьоабир. Ишта, Мадака чакхйоаккх Краснодарски дошлой училище а. Бакъда, цо а Iа яха дега тоам бац цунна. Кхычо тIаозаш, кхычун тIахе гIерт зIамига саг. Цун систем боабаьбар сигаленцарча уйлано — самолеташца бар цун безам. ЦIаккха а дагара дIайоалаш яцар уж!

Кавалерийски училище а яьккха эскаре гIулакх деш волаш, дехар ду цо Оренбургски лакхерча военно-воздушни училище вахийта ше, аьле. Цун дехар кхоачашду комвилдевне. Ишта 1932 шера Мадана чакхйоккх из училище а. Цул тIехьагIа из хьожаву Кировоградерча летни школе болх бе. Цига курсанташ Iомабеш хул из. Уж Iомабешше, ше а караерлаш цу професе ерригa къайленаш. Мадак Кировограде балха вахача шоллагIча шера Германе кулгалде болалу фашисташ. Кхы а чIоагIагIа ирлу дунен тIара хьал.

1939 шу. Фашисташа дIальацар Польша, кхыдола мехкаш.

Советски наха дика кхетадора: Германе кхьча мехкашца хьовбаь тIом — из Советски Союзаца тIом хьовбалехьа еш йола репетици йолга. Ховра: гайна-ганза, хIанз кхычарна еттаж йола бомбаш вай лаьтта лелхаргйолга. Из бакъхилар 1941 шера 22 июне, сецца. Шоай Даьхе лорае гIаттар деррига советски халкъ. Царна юкъе вар летчик Льянов Алсбика Мадак а. ТIема хьалхарча деношка, дийхначара мукъадаьнна жIалий санна, корзагIбаьнна хьувзар фашисташ. Бакъда, цIаккха шоашта бIарга ца яйна дукъале хоаелар царна советски мехка.

Дийнахьа массехказа гIоттар Мадана а цун новкъостий а самолеташ.

Денгара-ди массаза доал чIоагIлора гIаьрахочунцара Мадана эгIазло, Iовра тIема опыт.

Лира а кхераме а тIемаш дар 1941 шера август бетта хиннараш. Бакъда, кхы а чIоагIагIа яр фашистацара советски наьха эгIазло. Цо гIо дир Мадака цу бетта кхоъ фашистски самолет чуяхийта, сентябре йиъ самолет йрагаIяр цо. ХьатIаэттар ноябрь. Цу бетта кхы а бирсагIа летар советски нах фашистех. Советски Iаьдал даьнна бутт бар из. Денали майрали гойташ тIом бора цу деношка лоаман лаьчас—Льянов Мадака а. Цу бетта цо чуяхийтар фашистий ялх самолет. Бакъда, цох хилар цун тIехьара тIом — фашистий аьттув баьлер укхаь самолет йохе. Детталучара сецар Мадана декал дола майра а ховха а дог. КIезига мах баннкхияр цо фашисташнара шийх а шийх новкъостий а Iоажалах. БIаргаIацкъам из тохаш дIадалар цо шийн вахар Даьхея кортамукъале бахьан.

Льянов Алсбика Мадаке воI Руслан Ростове вах. МагIалбина районерча Новый-Редант яхача юртарча № 5 йолча юкъерча школа «Вошол» яхача интернациональни доттагIала клуба доакъашхоша шийта дахийтача кахьата жоп луш, 1983 шера 12 мае язду Руслана: «ГАИ наькъа-патрульни служба дивизиона командира заместитель волаш болх беш ва со. Организма аз болх бу 25 шу даьннад. Со сецаг. Люда «Электроаппарат» яхача заводе контролер я. воI — Роланд Советски Эскаре гIулакх деш ва. ВоI Тани кулинарни училище яьккха йоалаш латт.

...Iалаьмате доккхал деш ва со шун школе тIема сийлен музей хьаеллерах, цига са даьх лаьца дувца моттиг нийсъенна а. Халахете а даьх лаьца дувцаш дола документаш а кхьйола материалаш а йисаяц сога. Бакъда, сона чIоагIа хьамсара дола массехк карточка ва сога. Царех цаI аз дIадоIт шоана...

Даьхе лораеш байнарий сий довргдац. ЦIаккха биц ца луш вай легашка латтаргья цар цIераш.

Б. АБАДИЕВ.

ВАХАРО ДIАДЕХАР

Таханарча вай вахарах дувцаш са безам бе революци ялалехьа хинна вейнахьа вехар дегадоха. ХIанз вайга кхьча ираз вай мел чIоагIа хам бе гIортарех, кьяхха хиннари кIанзара дари кIаши нийсдаьчул тIехьагIа маре, хам бурбац вайна. Укхаза дагадох вайнахьа кица: «Къахьачун чам ца баькхача, мерзачун чам бейзабац». Цу тайпара къахьадар дар паччахьа заманехьа хинна вай халкъа вехар, цох чам баькхача вайна къаьстта дика йоаза тахан вайга кхаьчачун морзо.

Сона шаьра дагайоагIа нохчаша, гIалгIаша, кхыча къамех болча наха хьийга кхаза халоннаш. Революци ялале со воI шу даьнна вар. ДIайожа гоар яцар кьеча наьха, бетта етт бацар, кер биззалца хьаьлла сискал яцар. Цох дувцача хана зIанзара кагирхой цецбувл. Тахан шоашта мел эшар шорта доллaндаь из массаза а ишта хилча сенна хета хургда царна. Дадала хьо, ма гIалат бувл уж! ХIанзчул 67 шу хьалха вай халкъо дыар аьрга вахар дер.

Октябрь баьвлехьа сох поэт хургва аьлча наьха нах меттел, се да, нана тешаргьяцар, ма дарро аьлча, из-м сона а царна а гIанаьа а дагадоза йиш йоаш зIама дацар. Из деррига а аз дувц Коммунистически партен Советски правительствен наьха ена йоакхочам бев вале ца могандаь.

ХIаьта из—вай вахара баьлдар тахан яздархоша шоай произведенешка хьагойта деза, цох сийлахь гIулакх а хеташ. Вай яздархой яздо дукха зIамо да, кхувшйоагIача тIехьен кхетам а луш: даьй турпала гIулакхаш, зIанзарча кагирхоша къахьегаме йоаха вакхаленаш. СССР яздархой Союза Правлене юбилейни пленуме КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лаьрехьарча Совете Президиума Председатела К. У. Черненкос ма аллара «...дешачоа а хьежачоа а лов, къаьстта къамчарна а лоеш, ичакка тIа а зирена тIа ца тешаш волча, цийна вазепургволча, цунна тара хила безам оттартболча шийн заманхочунца каст-каста вIашагIеттавала».

Уж тайпа нах хIара къахьегама коллективе хIана бац аьнна болаш ба. ХIаьта царех хьалкьара художественни произведенеш кхьяра тарнам тIабахийта беза вай яздархоша. Цу хостамагIа дах балхаш дац але йиш яц вай литературе. Къоначa болхлоша масал эца мегаргдолаш ба Боков Аьлмада «Седкъашта юкъе седкъа сенна» яхача романа турпала — лакхдаьттахой, Ахматова Раисай «Алзазур—гIетта пела оалхазар» яхача поэма турпал. Дега кхаь хул царех тара хила, шоай дикача гIуллакхашца Даьхен сий лакхде гIерташ бола нагирхой гучабаьлча. Царех лоркI аз «Красный молот» заводе электросварщица Умалатова Сажи, Назранерча П. Акриева цIерагIча «Электроинструмент» заводе слесарь - инструментальщик Халгуев ТIахир, Малгобекски УБР оператор - коллектор Саутиева Марем, кхьберав. Къона бале а, царех хIаравар художественни произведени язьйла биографи болаш ва. Уж царах язьергхиларах дог тийша а ва со.

Цьаьн метте меттац литература а, аьзар ца сенна эргадувлаш, дегIаузаш къадоагIа на. Кхьца тайпаре хела йиш а яцар цун, аьзарца тIа боазаш, из кIоарга тохаш, цун бакьдар зьеххокхаш хила ма дезий социалистически реализма принципай керда тIа ирта вай литературе. ХIанз ер ма йий ала цаI жанр яц вайнаьха яздархоша дегIа ца кхувлаш. Язьий романаш, повесташ, дувцараш, поэмаш, стихотворенеш, пьесаш, иштта кхы дIахо а. Укхаза белгалдаккха деза сийлахь-доккхача эрсий халкъа литературех а вай мехкарча кхыча халкъий литературех пайде а эцаш, царгара Iомалуш, цу тайпара голамаш даьха хилар. Цунца гу сона советски дукхачекъамий литература интернацональни маIан.

Цох дола масалаш лаха гьана вала везац. ЧIоагIа доттагIал хоттаденнад гаьнарча Украина Херсонски областаи Нохч - ГIалгIайчени яздархошта юкъе. ДIа-юха леладеча бувзамашо дIаьзегIа хулийт вай литератураш. Вайцига вейнахьа меттала арадаьннад херсонски яздархой книжка, цига украински меттала еш нохчий гIалгIайн произведенеш. Цу тайпара бувзамаш кхьча халкъий яздархошца а леладу. Сона боккха кхаь хилар Къулбаседа - ХIирий АССР «Ирстон» яхача книжни издательствос укх шера стихий са книжка арадецарах, иштта кхаь хинна тIенйцар Нохч-ГIалгIайчен цийн книжка арадалар хIирий поэта Г. Кайтукова а. Цу масаладе дика къегойт советски халкъий ловзал, доттагIал цIаккха а дохаргдоацаш долга.

ХIаьта цар цхьоегIо, бирт, цар оала дош тIадерзадеь да социалистически Даьхена карагIдаьнна тамашийна доккхий хIамаш доцча бессе дIадовзийтара, къахьегама сага сийле кхы а айара, лаьттан тIа машар чIоагIбара. Уж деррига зIамаш массарел хьалхе хуьш а шоай произведений ларде царех еш а хьабоагIа яздархой. Уз да царгара вахаро дIадехар.

А. ХАМХОЕВ,
поэт, РСФСР заслуженни артист.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

Доккха совгIат

60 шу хьалха мара шоай йоазув хьа ца хиннача вайнахьа хIанз мехка эггара динагIчарех доврхIаш дола шоай къаман театр да. Из бакъхиларо тешал да укх тIеххьарча 7—8 шера Нурадилов Ханпаший цIерагIча Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен театра спектаклашта шозза Российски Федераце Паччахьалкхен премеш хьожаяр. ХIаьта укх шера вай мехка столице — Москве цун хиина гастролаш театральни деятелаша, критикаша Iалаьмате боккха мах беш, московски зрителa чIоагIа езалуш чакхъяьлар.

Вай театра репертуаре я доазол дехьара классика, эрсий, советски драматурге дикагIйола произведенеш, нохчий, гIалгIай авторий драмаш, комедеш.

Дукха ха яц гIалгIай профессиональни театр хьахина. Цун лара еллар 1978 шера Ленинградера театра, музыка, кинематографе институт а яьккха цIабаьхача гIалгIай кагирхоша. Цу къоначa артисташта укх шера тIакхийттаб пхьаькха студера нах а. Уж ба Тбилисера Шота Руставеле цIерагIча театральни искусства институте дийша цIабаьхна кагирхой. Нохч-ГIалгIай театр хьахилча гIоне, цунна лаьрхIа артисташ кийчбаьб Москве, Ленинграде, Тбилисе, Вороневе.

МалагIа капиталистически мехка из тайша йоакхо ю зIамигача къамий.

Б. ВАГАПОВ.

СУРТАШ ТIА: (лакхера зар) гIалгIай театральни группо оттаьча «Ревизор» яхача спектаклера сцена; лохе (аьрдехьарвар) гIалгIай театральни группа кертера режиссер — Нохч-ГIалгIай АССР искусствай заслуженни деятель, РСФСР Паччахьалкхен преме лауреат Хакиев Руслан; (аьттехьарвар) «Ревизор» яхача спектакле Земляника роль ловзаеш вола Къулбаседа-ХIирий АССР халкъа артист, РСФСР Паччахьалкхен преме лауреат Халиев Махмад-Гири.

З. БАТЧАЕВА сурташ.

47-гIа СЕЗОН

Селхан М. Ю. Лермонтова цIерагIча республикански эрсий драматически театро Переяалина язьяьча, оттаьча «Горячая точка» яхача спектаклаца хьайийлар шоай аргIанара 47-гIа йола театральни сезон. Укх сезоне а театра репертуаре хургья дIанхача шерашка оттаь хинна итальянски авторий Скарначен Тарабузен «Са професси — общества синьор». В. Славкина «Къоначa сага кхийна йоI», М. Горьке «ТIехьарабараш», Э. Брагиясле «Гаргара нах» яха а кхыйола а спектаклаш.

Кердача сезоне театро кийчъяьй английски [illegible] Юджин О' Нила «Муша гаьнашта кIалхьара безам» яхача драмах йола керда премьера, кхыйола спектаклаш.

Укх сезоне лермонтовцаша кийчъе дерзI «БIарга хих биза кад» яха Чахкиев СаIида драма а.

Дицдепадац бераш а. Царна лаьрхIа кийчбеш ба «Мукаси - Банаси» яха японски фаьлг.

Цхьаьнха цхьа керда хIама а да укх сезона лермонтовций вахаре хургдолаш: укх шера цар хьаеля зIамига сцена. Цунна лаьрхIа Б. Рабкина «Ревизия» яха спектакль кийчъеш ва РСФСР халкъа артист В. Н. Отлоблин.

А. БЕК.

ЧЕМПИОН ЦIАВЕНАВ

Город Алма-Ате дьъ дийнахьа хилар кхувшбоагIарашта юкъера классически хьесапе кIалтохаргаIа латара дунен халкъашта юкъера турнир. Дунен хьалхле яккхара кагирхошта юкъе хургIолча ахьаша дакъа лоаргаргдараш къоастабе дагахьа чакхйоаккхаш яр из. Цун юкъе дакъа лоацаш бер Польшера, Чехословакера, Румынера, Болгарера, Сирера, Иракера, вай мехкара динагIбола къона борецаш. Царех цаI — вай мехкахо, динамовец Амаев Мовлды. 82 килограмм дозал дараш юкъе турнира чемпион хилар цох.

Эггара хьалха из къовсаденнаа кагирхоша юкъе Европа прилер хиннача Польшерча спортсменаца Тануш Хенрикаца. Мовлды котваьлар.

Финале Амаев летав ВЦСПС чемпионаца, спорта мастераца Киеверча Оленикав Вячеславаца. Цига а толам баьккхар вай мехкахочо. Иштта чемпиона цIи яьккха цIавенав грозненец.

ХIанз Мовлды кийчвеш ба тренераш - вежарий АбдулаевгIар Краснодоне хургIолча Еррингсоюзни кагирхой турнирага.

Т. СОКОЛОВА.

НОЯБРЕРА ХЛОТТАМ

Ноябрь бетта йола фегара юкъера температура республика къулбехьарча районашка +2+3 градусэ къулбаседехьарчен центральни районашка +4+5 градусэ хургья.

Йолаш йоача сведенеех, лийвача юкъа фегара эггара лохагIа йола температура —23,6 градус хиннай Грозне 1953 шера 28 ноябре, хIаьта эггара лаккагIа хинна +23,5 градус 1960 шера 1 ноябре.

Юкъера лаьрхIача дукхача шерашка 28 миллиметр хиннад Грозне дийлха догIен доаи, амма 1939 шера ноябре 101 миллиметр дийлхад.

СССР Гидрометцентра сведенеех, 1984 шера ноябре фен юкъера бетта температура дукхахча шерашка хинача юкъерча боврамe гарта хила тарлуш я. КхоалагIча декаде фегара температура бийсанна — 3—8 градусага кхочаш доххургъа аьнна лерхIащ да.

Бетта делхаргдола догIен доал дукххача шерашка хиннача юкъерча боврамe хургда аьнна хеташ да.

ТЕЛЕВИДЕНИ

7 НОЯБРЬ
СИЙЛАХЬ-ЙОККХАЧА ОКТЯБРЬСКИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ РЕВОЛЮЦЕ 67 ШУ ДИЗАР

I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.30 — «ЦIе Пресня: селхани тахани» яхача телевизионни документальни фильма премьера.
9.20 — СССР халкъий илланчи халкхараш.
9.50 — Москва. ЦIе майдане. Сийлахь - йоккхача Октябрьски социалистически революце 67 шу дизара хетаь къахьегамхой тIема паради демонстрации. Из йистеьлча — цIейна хетадаь пионерски концерт.
12.30 — Советски поэтий стихаех оттаь поэтически композици.
13.00 — «Иали са дега чу да». Киноконцерт.
13.50 — «Сийна бургац» яхача мультфильма премьера.
14.30 — «Октябра кийь» яхача телевизионни музыкальни фильма премьера.
14.40 — «Макар—лар йоахар» яхача кхаь серех долча телевизионни художественни фильма премьера. 1-гIа серн.
15.45 — Н. Осипова цIерагIча Паччахьалкхен академически эрсий халкъа оркестра концерт.
16.10 — «Ленин Октябре». Художественни фильм.
17.50 — «Кердадараш».
18.00 — Футболах йола европейски чемпионий кубок. Финала 1/8. «Днепр» (Днепропетровск) — «Левски-Спартак» (Болгари). 2-гIа тайм. Кривой Рогера трансляци.
18.45 — Шахматех йола дунен чемпионат. Информационни выпуск.
18.50 — «Майрачун дог». Мультфильм.
19.15 — Останкино Концертни студера цIейна хетаь сайре.
21.00 — Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 67 шу дизара хетаьча къахьегамхой тIема парадаки демонстрацехи йола репортаж.
22.15 — Футбол. УЕФА кубок. Финала 1/16. «Спартак» (Москва) — «Локомотив» (Лейпциг).
23.00 — Шахматех йола дунен чемпионат. Информационни выпуск.
23.15 — Футбол. УЕФА кубок. Финала 1/16. «Динамо» (Минск) — «Спортинг» (Лиссабон). Минскера передача.

II ПРОГРАММА

8.00 — IуйIранара гимнастика.
8.20 — «Хьвоиле, гургда хьона...». Витиа яхача хих дола телевизионни фильм.
8.35 — Городок-турпалек дола иллеш.
9.25 — «Саннаш». Телевизионни документальни фильм.
9.55 — Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 67 шу дизара хетаь город Грознерча къахьегамхой демонстраци. Из йистеьлча — концерт.
12.35 — «Аврора». Мультфильм.
12.55 — К. Тренер. «Любовь Яровая». М. Горьке цIерагIча Ленинградски академически йоккхача драматически театра фильм-спектакль.
15.25 — А. Влон. «Даьхе». Фильм-концерт.
16.05 — М. Пятницкие цIерагIча Паччахьалкхен академически Эрсий халкъа хора концерт.
16.45 — «Тундрах дола дувцараш». Къулбаседерча Iаламах дола телевизионни документальни фильм.
17.15 — «Экрана мукъамаш».
17.50 — «Къьнара доттагIий». Телевизионни художественни фильм. 1-гIаи 2-гIаи серн.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!».
20.15 — Республика цIей дезду. Нохч-ГIалгIай АССР-е Сийлахь йоккхача Октябрьски социалистически революце 67 шу дизара хетадаь цIей дездарах йола репортаж.
20.35 — Концерт.
21.00 — «Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 67 шу дизара хетаьча къахьегамхой тIема парадаки демонстрацехи йола репортаж.
22.15 — «Юденич вохавар». Художественни фильм (1941 ш.).

8 НОЯБРЬ

I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.35 — ДIалоих РСФСР Паччахьалкхен духови оркестра.
9.05 — Советски изобразительни искусства истори - революционни тема.
9.35 — Промышленностен юрта боахамен къахьегамхой 1984 шера СССР Паччахьалкхен преме лауреаташ.
10.35 — «Сантьердаме нотках». Союзни республикийн къоначa вокалистий концерт.
11.35 — ЦIей доча Москвера доазол дехьара хьаьший.
11.50 — «Нонгъост илли» яха Еррингсоюзни телевизионни конкурс. Новосибирскера передача.
12.35 — «Путешествеиний клуб».
13.35 — ССР Союза Йоккхача театра балета артистий концерт.
14.20 — Бераштa дола художественни фильм. «Макар—лар йоахар». 2-гIа серн.
15.25 — «Шоана, деза новкъостий!» Ветеранийн заковши дола концерт.
16.55 — Мультфильм.
16.20 — «Кердадараш».
16.35 — Литература, искусство, архитектура даьнна 1984 шера хинна СССР Паччахьалкхен преме лауреаташ.
17.25 — «Хана тIкъамаш тIа». Цирковон представлени.
18.40 — «Нъамаь дергда вай, воша...». Художественни фильм. 1-гIаи 2-гIаи серн.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Го шерагIа». Эстрадни передача.
23.25 — «Кердадараш».

II ПРОГРАММА

8.00 — IуйIранара гимнастика.
8.30 — «Хьона тIехьа воагIа со». Телевизионни документальни фильм.
8.50 — Мультфильмаш: «Иазгииг», «Сабар де IаI».
9.20 — ДIалоих Д. Шостаковича цIерагIча квартета.
9.50 — «Хар — низ». Телевизионни журнал.
10.35 — М. Горький. «Лаьчак дола илли», «Буревестника дола илли».
10.55 — Документальни экран.
11.55 — Фильм — берашта. «Аьоза Iоажал» (1940 ш.).
13.10 — «Из дар Нарески заставана дакъа». «Цернигаш» яхача Г. Свиридова оперетта дола телевизионни музыкальни фильм.
14.25 — «Живари, мехкарий». Юрта боахаша къонача байхкой конкурс.
15.55 — «Февральски мут».
17.55 — «Белама гонахьа» яхача передача багIонаш тIа гIолла.
18.25 — Искусствай говзанчий концерт.
20.05 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!».
20.15 — Вахара хьисап — советски. Сийлахь-боккхача Даймехка тIеман ветеран А. Д. Цароев.
20.30 — «Вайнах» яхача Нохч-ГIалгIай Паччахьалкхен ансамбла концерт.
21.00 — «Ха».
21.35 — Экрана тIа — кинофильм. «Иразера рейс» («22-12 машин»). Художественни фильм.

РАДИО

7 НОЯБРЬ
СИЙЛАХЬ-ЙОККХАЧА ОКТЯБРЬСКИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ РЕВОЛЮЦЕ 67 ШУ ДИЗАР

8.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
8.20 — «Ленинан некъ» газета обзор.
8.23 — «Сердало» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
8.33 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.36 — Иллеш шарнаш (эрсий меттала).
16.00 — «Ленина байрахьа кIала». Радиокомпозици (эрсий меттала).
16.20 — «Сий долаш хила хьо даим, Сийлахьа Октябрь» (гIалгIай меттала).
16.40 — ЦIейна хетадаь концерт (гIалгIай меттала).
17.15 — Инь орден лелаеча Нохч - ГIалгIайчено цIей дезду (эрсий, нохчий, гIалгIай метташка).
18.15 — ЦIейна хетадаь концерт дIадахьар (нохчий меттала).

УКВ

17.00 — З. Залита. «Сигала бессача Iаний мехка». Оперетта монтаж.
17.43 — ЦIейна хетадаь концерт.
18.12 — А. Розенберга иллеш.
18.35 — ДIалоих Ш. Эдмусатнова.

8 НОЯБРЬ

6.40 — «Тхоай доттагIий цIейца даькъала буеш оаха» (эрсий меттала).
6.50 — Хоамаш. Хлоттам (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
8.20 — «Ленина некъ» газета обзор.
8.25 — «Сердало» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
8.33 — Передачай программа (гIалгIай меттала).
8.36 — «Зама» ВИА концерт (нохчий меттала).
11.15 — «Даьхен — Октябра сийнна» (эрсий меттала).
11.30 — «Сай Даьхен сий ду аз...» (нохчий меттала).
11.45 — Лаьттан тIа машари ираз хинара дукъа» (эрсий меттала).
15.15 — ЦIейна хетаь йола музыкальни программа (эрсий меттала).
17.15 — «Ленина васкьташта мутIахьа да» (нохчий меттала).
17.45 — «Сийлениц яхоачаш дийц октябра яьлхара декхараш» (гIалгIай меттала).
18.00 — «Октябро сийрдабаьнна мохк» (гIалгIай меттала).
18.20 — «Шоана, социалистически йахьа котало чьикхараш». Концерт (гIалгIай меттала).

УКВ

17.00 — Татаре иллеи халкара Паччахьалкхен ансамбла концерт.
17.42 — М. Дикаева дешашта дакьа иллеш.
18.41 — Халхара чьараш.

Керда фильм

«ВУРИЙТТА ШУ ДАЬННА ВАР ЗIАМИГА САГ»

Сийлахь - боккхача Даймехка тIем тIа Котало яккхара шийн вахар дIаленнад Советски Союза Турпала Нурадилов Ханпашас. Цунах лаьца лаьнь дукха я тайптайпарча жанрех йола художественни произведенеш, даьккхад документальни фильм, цун сийна чакхйоах спортивни яхьаш.

Амма хIанзалца дацар цунах даьккха художественни фильм. ХIаьта хIанз из хIама кхерагIдаьннад вай кинематографисташта. Журналиста Матиев Вахас язьяь литературни сценари азербайджански а московски а кинодраматургаша — Агамалиев Фархада, Федоров Владимира гIо деш юха тоа а я. СССР Гостелерадио заказагIа «Азербайджанфильмо» цунах даьккхад Нурадилов Ханпашах лаьца дувцаш дола «Вурийтта шу даьнна вар зIамига саг» яха телевизионни художественни фильм.

Фильме Ханпаша вайна гургва из зIамига волча хана, цийна дукха эзаеннача йоIаца Маликайца веттaлуш, юртарча кагирхоща, шийн новкъостаща - бIухоща цхьана волаш.

Нурадилов Хавпашийна чIоагIа безар шийн сийлахьа Даймохк, халкъ, ше вахьа а хьалкхийна а моттигаш. Цун а яр езаш йола йоI, эскаре гIулакх даь цIавийрзача цунна шийн вахар-ираз кхолла лерхIаш вар из.

Бакъда, Ханпашийна а цунна езача йоIа а дагалаьттар дохадир вай мехкаца тIом хьовбаьча фашисташа.

Шийн 17 шу даьлча, кхы къар ца луш, тIем тIа вахар из, хIаьта шийн 19 шу а дизалехьа валар а хул цун Сталинграда юкхе.

ТIем тIа цунна еннаяр ЦIеча Байрахха, ЦIеча Седкъа орденаш. Цунна елар гвардн вояхкагIа вола сержант яха цIи. Из хинкав пулеметни взвода командир. Веппачул тIехьагIа еннай цунна Советски Союза Турпал яха цIи.

Фильма режиссер - постановщик ва Шабанов Руфат, оператор - постановщик Азербайджански ССР искусствай заслуженни деятель Нариманбеков Ариф. Цо даьккхад 29 художественни фильм.

Кино кертера рола ловзаеш ба, масала, Ханпаший роль ловзаю вай республикерча къоначa актера Пшиев СаIида. Iабдрахьман — Нурадилов Ханпаший цIерагIча Нохч - ГIалгIай Паччахьалкхен театра къона актер Марсултанов Iаьла, Ханпаший ненна, Гизару роль ловзаеш я Нохч - ГIалгIай а, Къулбаседа - ХIирий а, Абхазски а АССР-ий заслуженни артистка Яндиева Тамара. Салмана сурт - сибат кхоллаш ва Азербайджански ССР заслуженни артист Алекперов Шахмар. Малика — «Азербайджанфильма» киностудe актриса Мамедова Натаван.

Ер шу чакхдалалехьа из фильм дIалургда заказчикага — СССР Гостелерадиога.

Керда шу дIадолалуш цунга хьалха таро хургья миллионашна болча телезрителий.

В. БЕКОВ.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) оператор - постановщик А. Нариманбеков, режиссер - постановщик Р. Шабанов, Ханпаша — С. Пшиев, кхыбола актераш.

Н. РЗАЕВА сурт.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; [illegible] заместитела — 2-85-07; бехктохама секретара — 2-84-68: отделий: партийни вахара — 2-54-04; промышленностен транспортен — 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; кехьаш — 2-85-64; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-85-64; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинарен, ерен, шоаттен деношка

СФ00289. «Грозненский рабочий» издательство типографи. Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 4636.